

Hyvät käytännöt 0–2-vuotiaiden lastensuojelun perhehoidossa

Ideapankki vauvan ja taaperon perhehoitoon

Ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyö

Sosionomi (AMK)

Syksy 2024

Mira Kivi

Minna Rajala

Koulutus	Sosionomi (AMK)	
Tekijät	Mira Kivi ja Minna Rajala	Vuosi 2024
Työn nimi	Hyvät käytännöt 0–2-vuotiaiden lastensuojelun perhehoidossa – ideapankki vauvan ja taaperon perhehoitoon	
Ohjaaja	Liisa Harakkamäki	

Opinnäytetyönä koottiin posterin muotoon ideapankki hyvistä käytännöistä vauvan ja taaperon perhehoitoon. Opinnäytetyö toteutettiin toiminnallisena opinnäytetyönä, joka sisälsi laadullisen tutkimuksen osuuden. Tarve opinnäytetyölle tuli työn tilaajalta Pesäpuu ry:n Pikku-Tiikerit-hankkeelta. Opinnäytetyöllä tehtiin näkyväksi käytäntöjä, joilla voitaisiin tukea vauvojen ja taaperoiden huomioimista perhehoidossa, sekä tarjota konkreettisia käytännön ohjeita alle kaksivuotiaiden lastensuojelun perhehoitoon. Tavoitteena oli myös ideapankin avulla helpottaa hyvien käytäntöjen käyttöön ottamista perhehoitajille ja lastensuojelun ammattilaisten työssä. Tätä kautta ne voivat levitä ja juurtua yleisiksi käytännöiksi.

Tietoperustassa käsiteltiin lastensuojelun perhehoitoa, varhaislapsuuden kehitystä ja varhaista vuorovaikutusta. Osana projektia tutkittiin tilaajan koostamaa laadullista aineistoa, jotta ideapankin luomiseen saatiin tarvittavaa tietoa hyvistä käytännöistä lastensuojelun ammattilaisten ja perhehoitajien kokemusten ja näkemysten pohjalta. Aineiston analyysimenetelmänä käytettiin teemoittelua. Tutkimuskysymyksenä oli seuraava: ”Mitkä ovat hyvät käytännöt 0–2-vuotiaiden lasten huomioimisessa perhehoidossa lastensuojelun ammattilaisten ja perhehoitajien mukaan?”

Tutkimustulosten mukaan lastensuojelun ammattilaiset ja perhehoitajat kertovat hyvien käytäntöjen 0–2-vuotiaiden perhehoidossa liittyvän lapsen elämäntarinan taltioimiseen, vauva- ja taaperolähtöisyyteen palaverissa ja tapaamisissa, lastensuojeluprosessiin, lapsen kehityksellisten tarpeiden huomiointiin, lapseen tutustumiseen yksilönä, hellyyden ja hoivan antamiseen lapselle sekä läheissuhteisiin ja niihin liittyvien tunteiden huomiointiin. Näiden teemojen alle mahtuu useita hyviä käytäntöjä. Johtopäätöksenä on, että 0–2-vuotiaiden perhehoidossa on käytössä paljon hyviä käytäntöjä, joista tulisi lisätä tietoisuutta. Tietoisuuden lisäämiseksi ja hyvien käytäntöjen levittämiseksi toiminnallisen opinnäytetyön tuotoksena syntyi posterit, johon valittiin osa löydetyistä hyvistä käytännöistä.

Opinnäytetyötä tehdessä havaittiin, että vauvojen ja taaperoiden sijaishuoltoa tulisi tutkia enemmän. Jatkossa voitaisiin tutkia esimerkiksi sitä, millaisia käytäntöjä perhehoidossa on ja käytössä olevien käytäntöjen vaikutusta vauvoihin ja taaperoihin. Tutkimuksen pohjalta olisi myös mahdollista luoda ohjeistusta tai lainsäädäntöä, joka yhtenäistäisi ja ohjaisi lastensuojelun ammattilaisten ja perhehoitajien työtä käytännössä.

Avainsanat lastensuojelun perhehoito, varhaislapsuuden kehitys, varhainen vuorovaikutus

Sivut 41 sivua ja liitteitä 10 sivua

DP Bachelor of Social Services
Authors Mira Kivi and Minna Rajala Year 2024
Subject Good Practices in Foster Care for Children Aged 0-2 Years – a collection of good practices related to babies and toddlers in foster care
Supervisors Liisa Harakkamäki

As part of this bachelor's thesis, a collection of good practices related to babies and toddlers in foster care was compiled and used as a basis for a poster. The thesis was executed as a practice-based bachelor's thesis, including a qualitative study portion. The need for this assignment came from the commissioning party Pikku-Tiikerit, which is a government-funded project of Pesäpuu ry, a Finnish child welfare organization. The aim of the thesis was to give visibility to practices that support the recognition of babies and toddlers as clients, and to provide concrete guidelines for foster care regarding children under two years old. The aim was to also ease the process of implementing good practices into the work of child welfare professionals and family carers. This way the practices can become widespread and commonly used.

The theoretical basis of the thesis discusses foster care as part of child welfare and early childhood development and interaction. As part of the project, qualitative data compiled by the commissioning party were examined to acquire the information needed to create the collection of good practices, which were based on the viewpoints and experiences of child welfare professionals and foster carers. The data were analysed by thematizing. The research question was as follows: "How do child welfare professionals and foster carers describe good practices relating to considering children under two in foster care?"

Based on the thesis results, child welfare professionals and foster carers describe good practices in foster care of children under two as relating to capturing the child's life story, baby and toddler orientation in professional meetings between the child's family or other professionals, the child welfare process, recognizing the developmental needs of children, getting to know the child as an individual, giving affection and care to the child, and recognizing the close relationships the child has and the emotions related to those relationships. The conclusion is that in the foster care of under two-year-olds many good practices are in use and should be given more awareness. To raise awareness and spread the use of the good practises, a poster, which included some of the good practises, was created as the output of the practice-based thesis.

During the thesis process, it was observed that the alternative care of babies and toddlers should be studied more. For example, the types of practises in foster care and how these practices affect babies and toddlers, could be studied in the future. Based on such studies it might be possible to create guidelines or legislation that would standardize and guide the practical work of child welfare professionals and foster carers.

Keywords Foster care, early childhood development, early interaction
Pages 41 pages and appendices 10 pages

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Opinnäytetyön tietoperusta	2
2.1	Lastensuojelun perhehoito Suomessa	3
2.1.1	Perhehoito lastensuojelun järjestämismuotona	3
2.1.2	Laadukas perhehoito	5
2.2	Varhaislapsuuden kehitys	8
2.2.1	Vauva- ja taaperoikä kehitysvaiheena	8
2.2.2	Varhainen vuorovaikutus	9
2.3	Aiemmat tutkimukset	12
3	Opinnäytetyön toteutus	17
3.1	Opinnäytetyön tavoite, kehittämistehtävä ja tutkimuskysymys	17
3.2	Tutkimuksen aineisto	18
3.3	Aineiston analysointi teemoittelun avulla	19
3.4	Opinnäytetyön eettisyys ja kestävä kehitys	20
4	Tutkimuksen tulokset	22
4.1	Lapsen elämäntarinan taltioiminen	22
4.2	Vauva- ja taaperolähtöisyys palavereissa ja tapaamisissa	23
4.3	Lastensuojeluprosessiin liittyvät käytännöt	25
4.4	Lapsen kehityksellisten tarpeiden huomiointi	26
4.5	Lapseen tutustuminen yksilönä	27
4.6	Hellyyden ja hoivan antaminen lapselle	28
4.7	Läheissuhteissa ja niihin liittyvissä tunteissa tukeminen	28
5	Toiminnallisen osuuden suunnittelu ja toteutus	29
5.1	Sähköisen posterin suunnittelu	29
5.2	Sähköisen posterin toteutus	30
5.3	Toiminnallisen osuuden arviointi	32
6	Johtopäätökset	32
7	Pohdinta	36
	Lähteet	39

Liitteet

- Liite 1. Opinnäytetyön aineistonhallintasuunnitelma
- Liite 2. Esimerkki teemoittelusta
- Liite 3. Opinnäytetyön tuotoksena syntynyt sähköinen poster
- Liite 4. Lista hyvistä käytännöistä nettisivuja varten

1 Johdanto

Varhaiset vuodet ovat erityisen merkityksellistä aikaa lapsen kehityksen kannalta. Laajalaisimmat muutokset ihmisen kehityksessä tapahtuvat ensimmäisen ikävuoden aikana (Saarinen ym., 2023, luku 2). Vauvojen kehityksestä ja tarpeista onkin paljon tietoa saatavilla, mutta sijaishuollossa asuvien vauvojen näkökulmasta tietoa on vähäisesti. Vastasyntyneillä ei ole kykyä huolehtia itsestään ja siksi he vaativat jatkuvaa hoivaa (Murray, 2014, s. 8). Vauvan mielipiteen selvittäminen on myös haasteellista. Heitä ei voida kuulla samoilla keinoilla, kuin vanhempia lapsia, sillä kielellisesti vauva kykenee vasta itkemään ja äänтелеeseen (Saarinen ym., 2023, luku 2). Tämän perusteella vauvat ja taaperot ovat erityisen haavoittuvassa asemassa, jolloin lastensuojelussakin heihin kohdistuvat eri velvollisuudet ja vallankäyttö verrattuna isompaan lapseen.

Opinnäytetyön tavoitteena on, että tämä ryhmä tulisi paremmin huomioiduksi lastensuojelun perhehoidossa tarjoamalla käytännön keinoja tämän saavuttamiseen. Opinnäytetyössä kootaan sähköisen posterin muotoon hyvien käytäntöjen ideapankki 0–2-vuotiaiden lastensuojelun perhehoitoon ammattilaisten ja perhehoitajien hyödynnettäväksi. Tarve opinnäytetyölle tuli työn tilaajalta Pesäpuu ry:n Pikku-Tiikerit-hankkeelta. Pesäpuu ry on valtakunnallinen lastensuojelun kehittämissyhteisö, joka kehittää lastensuojelua ja sen perhehoitoa vahvistaen niissä lasten osallisuutta ja kuulluksi tulemistä sekä edistäen lapsen terveyden, kehityksen ja hyvinvoinnin toteutumista (Pesäpuu, n.d.-b). Pikku-Tiikerit-hanke on Pesäpuu ry:n Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskuksen (STEA) rahoittama kolmivuotinen (2023–2025) hanke, jonka tavoitteena on vahvistaa vauvojen ja taaperoiden osallisuutta ja heidän oikeuksiensa toteutumista lastensuojelun perhehoidossa. Hankkeessa kehitetään välineitä, menetelmiä ja malleja vauva- ja taaperolähtöisen sijaishuollon tueksi. (Pesäpuu, n.d.-a) Opinnäytetyönä toteutettava Hyvien käytäntöjen ideapankki tulee osaksi hankkeen tuotoksia. Hyvien käytäntöjen löytämiseksi käytetään Pikku-Tiikerit-hankkeen koostamaa aineistoa.

Pikku-Tiikerit-hankkeessa on havaittu, että perhehoidon käytännöt suhteessa vauvoihin ja taaperoihin vaihtelevat paljon, eikä vauva- ja taaperolähtöisyys aina toteudu käytännöissä. Hankkeen aikana esiin on noussut myös paljon loistavia vauva- ja taaperolähtöisiä käytäntöjä, jotka eivät kuitenkaan ole yleisesti jaettuja. Tästä syntyi tarve koota hyviä käytäntöjä yhteen ja jakaa niitä laajemmin. Ohjeistuksia juuri näiden lasten huomioimiseen ei ole ainakaan helposti saatavilla. Samoin useat tutkimukset ja alan kirjallisuus nostavat esille etenkin ammattilaisille suunnatun ja sijaishuollon asiakkaina oleviin lapsiin

keskittyvän materiaalin vähäisyyden. Erityisesti alle kaksivuotiaiden lasten kohdalla tilastoja ja tutkimusta kaivataan enemmän, sillä suomalaisia tutkimuksia ja tilastointia tätä ryhmää koskien ei ole olemassa paljoakaan (Flykt yms., 2020, s. 295). Jotta vauva- ja taaperolähtöisyyden huomioiminen olisi helpompaa, olisi tarpeen tehdä näkyväksi käytäntöjä, jotka 0–2-vuotiaiden perhehoidossa on havaittu hyväksi. Työelämässä tarvitaan lisää tietoa ja käytännön ohjeita tämän asiakasryhmän kanssa toimimiseen ja opinnäytetyömme tukee tilaajamme hankkeen tavoitetta nostaa aihetta esille sekä tuottaa materiaalia aiheeseen liittyen. Opinnäytetyön toiminnallisella osuudella voidaan mahdollisesti edesauttaa tiedon levittämistä ja hyvien käytäntöjen saavutettavuutta perhehoidon parissa.

Opinnäytetyö liittyy ilmiönä lastensuojeluun ja perhehoitoon sen osana. Perhehoito voi olla tarpeen lapsen hyvinvoinnin turvaamiseksi, mutta sijoittaminen pois vanhempien luota katkaisee aina vanhemman ja lapsen välisen kiintymyssuhteen (Flykt yms., 2020, s.293). Huostaanotto ja sijoitus on toimenpiteenä niin vakava, että sen tulisi olla viimesijainen toimi, jota käytetään vasta kun perusoikeudet kuten turvallisuus tai hyvinvointi ovat vaarantumassa (Araneva, 2018, s.24). Perhehoidossa olevalla lapsella voi olla siten erilaisia haavoittavia tekijöitä menneisyydessään ja perhehoidon käytäntöjen on oltava vaikuttavia ja turvattava lapsen taustasta itsestään johtuvat mahdolliset ongelmat (Araneva, 2018, s.181). Siten opinnäytetyön tausta on myös pienten lasten tarpeiden ja kehityksen ymmärryksessä.

Kiinnostuimme tilaajan ehdottamasta aiheesta, koska lasten ja perheiden hyvinvointi on teema, jota haluamme edistää. Sijaishuollon nuorimpien lasten asema on erityisen haavoittuva heidän kehitysvaiheensa vuoksi (Murray, 2014, s. 8), ja jos opinnäytetyö osaltaan edistää heidän hyvinvointiaan, se tuntuu merkitykselliseltä. Ammatillisesti aiheen tärkeys ja toisaalta aiheen käsittelyn harvinaisuus, on mielenkiintoista ja antaa opinnäytetyölle arvoa. Tilaaja tulee käyttämään opinnäytetyön tuotoksena syntyvää ideapankkia, joten opinnäytetyöstä on selkeä havaittava hyöty.

2 Opinnäytetyön tietoperusta

Opinnäytetyön aiheeseen liittyviä keskeisiä käsitteitä ovat lastensuojelun perhehoito, varhaislapsuuden kehitys ja varhainen vuorovaikutus. Nämä käsitteet valikoituivat, koska

ne ovat erityisen tärkeitä tutkittavan ilmiön ja opinnäytetyön ymmärryksen kannalta ja antavat pohjan kehittämistyöllemme. Nämä käsitteet ovat merkityksellisiä, kun tarkastellaan perhehoidon käytäntöjä vauvan ja taaperon näkökulmasta. Varhaislapsuuden kehitykselliset tarpeet ja tarve varhaiseen vuorovaikutukseen tulee huomioida 0–2-vuotiaiden perhehoidossa. Tässä luvussa kuvataan keskeiset käsitteet. Esittelemme myös opinnäytetyön aiheesta aiemmin tehtyjä tutkimuksia sekä Pikku-Tiikerit-hankkeen tekemän kartoituksen 0–2-vuotiaiden lasten osallisuuden esteistä ja mahdollisuuksista lastensuojelun sijaishuollossa.

2.1 Lastensuojelun perhehoito Suomessa

Lastensuojelun perhehoito on opinnäytetyön tärkein yksittäinen käsite, ja sen perusteellinen kuvaus on oleellinen opinnäytetyömme ymmärrettävyyden kannalta. Se on osa laajempaa lastensuojelujärjestelmää. Asiakkaita voivat olla niin perheet, lapset kuin lastensuojelun jälkihuollossa olevat nuoretkin (THL, 2023). Käsitteen kuvauksessa keskitytään erityisesti perhehoitoon 0–2-vuotiaiden lasten palveluna, sillä tämä ikäryhmä on opinnäytetyön tarkastelun kohde. Tämän takia esimerkiksi perhehoitoa lastensuojelun jälkihuollon palveluna ei kuvata.

2.1.1 Perhehoito lastensuojelun järjestämismuotona

Suomalaisen lastensuojelulain mukaan jokaisella lapsella tulee olla oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, erityiseen suojeluun ja monipuoliseen ja tasapainoiseen kasvuun ja kehitykseen. Ensisijaisesti vastuu tästä on lapsen huoltajilla, mutta mikäli he tarvitsevat tukea tehtävässään, tulee heitä tukea lastensuojelun keinoin. Jos huoltajat eivät kykene tarjoamaan lapselle sellaista hoitoa ja huolenpitoa kuin lastensuojelulaki edellyttää, voidaan lapseen kohdistaa laajemmin lastensuojelun toimenpiteitä tai lapsi voidaan sijoittaa pois kotiympäristöstään. Sijoitus on väliaikaiseksi tarkoitettu ratkaisu, jolla lapsi saadaan siirrettyä hänelle turvalliseen ja hänen kehitykselleen otolliseen kasvuympäristöön. Mikäli sijoitusta on lapsen edun mukaista jatkaa pitkäaikaisesti, tehdään lapselle huostaanotto. (Lastensuojelulaki 417/2007)

Perhehoito on yksi tapa, jolla lapsen sijoitus voidaan järjestää. Tyypillisimmissä tapauksissa perhehoitoa sovelletaan kiireellisiin sijoituksiin, huostaanottoihin tai avohuoltoon liittyvänä tukitoimena. Mahdollista on myös toteuttaa perhehoitoa lastensuojelun piirissä olleiden nuorten lastensuojelulain alaisena jälkihuoltona. (THL,

2023) Erityisesti alle kolmivuotiaiden lasten sijoittamisessa tulisi suosia ensisijaisesti perhehoitoa laitoshoidon sijasta (Lastensuojelun keskusliitto, 2018). Päätöksen lapsen sijoittamisesta tekee lastensuojeluviranomainen ja sijoituksen toteutumista valvoo lapselle nimetty vastuusosiaalityöntekijä. Edellä mainitut tahot eivät kuitenkaan voi toteuttaa lapsen päivittäiseen arkeen liittyvää huolenpitoa ja hoivaa, vaan perhehoitajan tehtävä on huolehtia siitä lapsen arjessa. Lapsen huoltoon sisältyy lapsen ympärivuorokautinen tai osavuorokautinen hoito ja kasvatusta. Lapsen kasvatukselle on oleellista myös valvoa lasta ja asettaa hänelle rajoja, kurittamiseen tai kohtuuttomiin rangaistuksiin perhehoitajalla ei kuitenkaan ole oikeutta. Perhehoitajalla ei myöskään ole kaikkia samoja oikeuksia kuin lapsen huoltajalla. Hän ei esimerkiksi voi rajoittaa lapsen yhteydenpitoa läheisiinsä tai päättää lapsen elämän merkittävimmistä seikoista kuten asuinpaikasta. (Araneva, 2018, s. 182)

Lapsen sijaishuolto on julkishallinnollinen tehtävä, jota tulisi hoitaa viranomaisorganisaation sisällä (Araneva, 2018, s.129). Jotta tehtävä voidaan siirtää perhehoidon toteuttajalle, tulee perhehoidosta tehdä perhehoitolain mukainen toimeksiantosopimus. Se voidaan tehdä, mikäli perhehoito ei loukkaa lapsen perus- ja ihmisoikeuksia, hyvän hallinnon vaatimukset turvataan ja katsotaan että perhehoito on vaihtoehtona lapselle tarkoituksenmukainen. Sopimuksessa perhehoidon työntekijä antaa suostumuksensa julkishallinnolliseen tehtävään liittyviin velvoitteisiin ja oikeuksiin, sekä rikos- ja vahingonkorvausvastuuseen, mikäli hän toimii vastoin hänelle sijoitettavan lapsen etua ja oikeuksia. Viranomainen puolestaan vahvistaa siinä olevansa lopullisessa vastuussa siitä, että toiminta toteutetaan laillisesti. Sopimus laaditaan tavanomaisten sopimusoikeudellisten periaatteiden pohjalta ja siihen sisältyy olettautuminen luottamuksesta ja yhteistyökyvystä osapuolten välillä. (Araneva, 2018, s.150) Perhehoidon työntekijä eli perhehoitaja voi olla yksityishenkilö. Perhehoitolain mukaan perhehoitajan kelpoisuuden voi saada henkilö, jonka ominaisuudet ja elämäkokemus soveltuvat perhehoidon toteuttamiseen, tai jolla on tehtävään sopiva koulutustausta. Perhehoitajalta edellytetään ennen perhehoitajana toimimista suoritettavaa ennakovalmennusta. (Perhehoitolaki 263/2015)

Perhehoitolain mukaiseen perhehoidon määrittelyyn sisältyy tavoite lapselle annettavan hoivan perhemäisyydestä. Useimmiten perhehoito toteutetaan kodinomaisessa ympäristössä, perhehoitajan omassa kodissa, jossa hän asuu yhdessä hoitamiensa lasten ja mahdollisten omien lapsiensä kanssa. Vaihtoehtoisesti perhehoitoa voidaan tarjota myös lapsen omassa primäärkodissa. (Perhehoitolaki 263/2015) Jotta sijoitus olisi lapsen edun mukainen, tulee varhaisissa vuorovaikutussuhteissaan haavoittuneelle lapselle tarjota mahdollisuus muodostaa pysyviä ja turvallisia tunnesuhteita. Tästä näkökulmasta

perhehoito on lapselle laitoshoidon parempi vaihtoehto, koska parhaimmillaan perhehoito mahdollistaa lapselle turvalliset ja pysyvät kiintymyssuhteet, joita laitospäristössä ei voida taata. (Kalland, 2022, ss. 207–210, s. 216) Siitä millainen perhekodin tulee olla, on säädetty perhehoitolaissa. Perhekodin valinnassa on tärkeintä, että se vastaa lapsen tarpeita ja antaa tälle edellytykset hyvän ja sujuvan arjen toteuttamiseen. Perhehoidon tulee ylläpitää lapsen suhteita vanhempiinsa ja muihin hänelle läheisiin ihmisiin. Siten perhekodin sijaintia tulee harkita sen mukaan, kuinka helposti yhteydenpito ja tapaaminen läheisten kanssa onnistuu. Lisäksi lapsen soveltuvuus perhekodin dynamiikkaan ja muiden lasten kanssa jaettavaan arkeen ja vuorovaikutukseen on otettava huomioon. (Araneva, 2018, ss. 163–164)

2.1.2 Laadukas perhehoito

Perhehoidon tavoitteet ja laadulliset odotukset perustuvat perhehoitolakiin. Lisäksi lastensuojelulaki asettaa sijaishuollolle tietyt kriteerit, jotka koskevat sijaishuollon perhehoitajia (Araneva, 2018, s. 181). Sijaishuollon tulee olla lapsen tarvelähtöistä ja edistää sijoitukseen johtaneiden syiden lapselle aiheuttamien vahinkojen korjaamista. Sijoitukseen ei tule päätyä, ellei se olisi lapsen hyvinvoinnin kannalta parhain mahdollinen vaihtoehto. (Araneva, 2018, s. 182) Lastensuojelun viranomaiset ja lapsen oma vastuusosiaalityöntekijä tekevät yhteistyötä perhehoitajan kanssa suunnitellakseen ja varmistaakseen, että lapsen sijoitus vastaa sijoituksen tavoitteita. Perhehoitaja huomioi lapsen toiveet ja yksilöllisen persoonallisuuden sekä lapsen kehitysvaiheen. (Araneva, 2018, ss. 182–183)

Kallandin (2011, s. 212) mukaan sijoituksen onnistumista edistää muun muassa lapsen varhainen sijoittaminen, mieluiten ensimmäisen elinvuoden aikana. Sijoituksen onnistumista hänen mielestään edistää myös pysyvyyden periaate eli se, että sijoituksia olisi mahdollisimman vähän ja sijaisvanhemmat sitoutuisivat lapseen. Lisäksi sijoituksen onnistumista edistää Kallandin mukaan sijaisvanhempien koulutus ja tuki myös sijoituksen jälkeen. Pysyvyyden periaatetta vaikeuttaa se, että nykyisessä lastensuojelulaissa on tavoite perheen jälleenyhdistämisestä ja sen huomioon ottamista lapsen edun mukaisella tavalla vaaditaan lapsen asiakassuunnitelman yhteydessä, eli vähintään kerran vuodessa (Lastensuojelulaki 417/2007 § 30). Joissain tapauksissa paras ratkaisu lapsen kannalta onkin perheen jälleenyhdistäminen ja lapsen palauttaminen biologisille vanhemmilleen. Tavoite perheen jälleenyhdistämisestä aiheuttaa kuitenkin sen, etteivät sijaisvanhemmat välttämättä uskalla kiintyä lapseen tietäen voivansa menettää tämän. Lapsikaan ei

välttämättä uskalla kiinnittyä sijaisperheeseen, jos hän tietää sijoituksen voivan päättyä. (Kalland, 2011, s. 209)

Lastensuojelun laatua on pyritty kehittämään eri tavoin. Yhtenä keinona laadun varmistamiseksi luotiin malli ”lasten ja perheiden yksilöllisiin tarpeisiin vastaava laadukas perhehoito”. Mallin on luonut osana Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelmaa (LAPE) koottu Perhehoito-työryhmä. Työryhmän tehtävänä oli vahvistaa lastensuojelun sijaisperheissä ja ammatillisissa perhekodeissa toteutuvaa perhehoitoa sekä varmistaa riittävä tuki perhehoitoa tarjoaville tahoille ja sijoitetuille lapsille. Malli perustuu hyvään vuorovaikutukseen ja sen edistämiseen. Mallin tavoitteena on taata sijoitetulle lapselle parasta mahdollista perhehoitoa tavallista perhe-elämää tukevien toimintakäytäntöjen ja riittävän tuen avulla. Tavoitteena on myös mallin avulla edistää lapsen turvallisuuden, jatkuvuuden ja osallisuuden kokemuksia perhehoidon suunnittelusta kestosta ja perhehoidon muodosta riippumatta. (Heino & Säles, 2017)

Mallinnuksen yhteydessä on kuvattu sen toteuttamisen kannalta olennaiseksi koettuja hyviä käytäntöjä. Vauva- ja taaperoiikäisiin liittyviä käytäntöjä löytyy sijoituksen valmistelusta ja perhehoitoon tulemisesta, perhehoidon aikana sijoitetun lapsen kiintymyssuhteiden ja tunne-elämän tukemisesta, yhteydenpidon merkityksellisyydestä, lapsen syntymävanhempien kanssa työskentelystä, vuorovaikutuksen tuesta ja perheen yhdistämisen haasteista ja tuesta. (Heino & Säles, 2017) Sijoituksen valmistelussa ja perhehoitoon tulemisessa hyvä käytäntö on, että lapsi ja syntymäperhe voivat eri tavoin tutustua lapselle tarjolla oleviin perhekoteihin. Tämä vaatii sen, että tarjolla on useampia vaihtoehtoja. (Heino & Säles, 2017, s. 59)

Sijoitetun lapsen kiintymyssuhteiden ja tunne-elämän tukemiseksi on tunnistettu useita hyviä käytäntöjä. Yksi hyvä käytäntö on lapsen elämäntarinan työstäminen esimerkiksi oman kirjan täyttämisen avulla lapsen arjen lomassa. Sijaisperheen lisäksi tukiperheen järjestäminen sijoitetulle lapselle on hyvä käytäntö silloin, jos lapsella ei ole mahdollisuutta laajemmin viettää aikaa omien sukulaistensa kanssa. Tukiperhe voi tuottaa lapselle pitkäaikaisia ja tärkeitä ihmissuhteita, etenkin jos se kulkee lapsen rinnalla jo avoahuollosta alkaen ja suhde jatkuu läpi sijoituksen. Hyvänä käytäntönä mainitaan myös lapsen resilienssin ja mentalisaatiokyvyn lisäämiseen tähtäävä terapeutin työskentely. Parhaiten resilienssin kehittymisen ensivaiheita tukee hyvä kiintymyssuhde ainakin yhden aikuisen kanssa. Lisäksi hyvä käytäntö on työskennellä lapsen koko läheisverkoston kanssa. Näin lapsen tuen tarpeista voi tulla yhtenäinen käsitys lapsen verkostolle. (Heino & Säles, 2017, ss. 61–62)

Myös yhteydenpitoon liittyviä hyviä käytäntöjä löytyi mallinnuksessa. Hyvä käytäntö on mahdollistaa lapsen, syntymäperheen ja muiden hänelle merkityksellisten läheisten yhteydenpito. Etenkin lapsen kehitystä vahvistava ja hänen identiteettiään tukeva yhteydenpito läheisiin tulee turvata. Jos yhteydenpito kielletään haitallisena lapsen hyvinvoinnille, on asia selitettävä lapselle ikätasoisesti. Yhteydenpidon myönteisiä mahdollisuuksia voidaan maksimoida sillä, että sosiaalityöntekijä on keskeisessä roolissa arvioimassa tapaamisten tiheyttä, laatua ja turvallisuutta. Tapaamistiheyttä tulee arvioida suhteessa lapsen hyvinvointiin. Tapaamisten määrä ei myöskään korvaa niiden laatua. Yhteydenpidon myönteisiä mahdollisuuksia voi tukea myös sillä, että kaikkien osapuolien tunteet ja toiveet otetaan huomioon ja yhteydenpito on tarkoituksen mukaista sekä perustuu lapsen tarpeiden arvioimiseen. Riittävän tuen tarjoaminen lapselle, vanhemmille ja sijaisvanhemmille on tärkeää, jotta yhteydenpito onnistuisi. Lisäksi hyväksi käytännöksi mainitaan yhteydenpito perhehoitajan ja sosiaalityöntekijän tai sijoittavan tiimin välillä. (Heino & Säles, 2017, ss. 65–67)

Lapsen syntymävanhemman kanssa työskentely on myös tärkeää. Hyvä käytäntö lapsen näkökulmasta on perhehoitajien ja vanhempien välinen hyvä yhteistyö. Hyvä yhteistyö luo lapselle jatkuvuuden ja turvallisuuden tunnetta sekä vahvistaa kiinnittymistä sijaisperheeseen. Lisäksi syntymävanhemman tukeminen on tärkeää, jotta yhteistyö mahdollistuu ja lapsi voi vapautua huolehtimisen taakasta tietäessään vanhemmastaan huolehdittavan. (Heino & Säles, 2017, s. 68)

Myös vuorovaikutuksen tukemiseen löytyy useita hyviä käytäntöjä. Jaetun vanhemmuuden tukemisessa hyvä käytäntö on moniammatillisen tiimin tuki alusta asti. Ensimmäinen tapaaminen on yhteistyön käynnistymisen kannalta tärkeä. Kaikkien osapuolien tunteiden huomioiminen ja niiden näyttämisen mahdollistaminen on työntekijöiden vastuulla. Työntekijän on hyvä myös pyrkiä tunnistamaan ja sanoittamaan eri osapuolten pelkoja, odotuksia, ennakkoluuloja ja toiveita, jotta mahdollisilta väärinkäsityksiltä vältyttäisiin ja väärät ennakkoluulot saataisiin purettua heti. Lapsen ympärillä olevien läheisten verkkoa tulee vahvistaa ja auttaa lasta ihmissuhdesolmuissa. Tärkeää on myös kannustaa ja tukea lasten läheisiä pysymään lapsen elämässä. Olisi hyvä antaa sijaisperheelle lapsen sukulaisten yhteystiedot, jotta heihin yhteyden pitäminen ei olisi vain syntymävanhemman varassa. Hyvä käytäntö vuorovaikutuksen tukemisessa on tunteiden yhteinen työstäminen ja säännöllinen arkinen yhteydenpito. Perheitä tulisi tukea yhteiseen keskusteluun lapsen kasvatukseen liittyvissä asioissa yhteisen ymmärryksen luomiseksi, sillä se edistää myöhempää yhteistyötä. Hyviä kokemuksia vuorovaikutuksen tukemisessa on saatu myös

taidelähtöisten sekä luonto- ja eläinavusteisten menetelmien käytöstä. (Heino & Säles, 2027, ss. 69–70)

Perheen yhdistämisessä hyvänä käytäntönä mainitaan perhehoitajan mahdollisuus saattaa lapsi turvallisesti ja vaiheittain pois perhehoidosta. Perhehoitaja voi myös tukea syntymävanhempaa ja lasta kotiutumistilanteessa. Tämä kuitenkin vaatii sen, että perhehoitaja saa tarpeeksi ammatillista tukea. Mahdolliset sijaissisarukset kannattaa ottaa prosessiin mukaan. Se vahvistaa kaikkien lapsien tunnetta hallitusta ja kaikkien osapuolten hyväksymästä siirtymisestä. Lapsen onnistuneen kotiutumisen edellytyksenä on tarvittavien palveluiden saatavuus, riittävyys ja jatkuminen. Tarjottavan tuen tulee vastata kaikkiin lapsen ja perheen palvelutarpeisiin, eikä palveluihin saa tulla katkoksia. (Heino & Säles, 2017, ss. 81–82)

2.2 Varhaislapsuuden kehitys

Vaikka ihminen ei voi muistaa vauvaikänsä samalla tavoin kuin myöhempiä elämänvaiheitaan, se jättää silti jälkensä ihmisen kehitykseen ja voi vaikuttaa ihmisiin hyvin pitkäkestoisesti (Murray, 2014, s. 7). Varhaislapsuuden kehityksen ymmärrys on ensisijaisen tärkeää vauvojen ja pienten lasten perhehoidossa, jotta tämän kohderyhmän kanssa toteutettavat käytännöt ovat tehokkaita ja vastaavat heidän tarpeisiinsa. Perhehoidossa asiakkaina ovat lapset, joiden turvallisuudenkokemus ja kiintymyssuhteen kehitys on saattanut vaarantua perhehoidon asiakkuuteen johtaneiden syiden takia (Golding, 2014, s. 38). Perhehoidossa näitä jo tapahtuneita asioita ja niiden vaikutuksia pyritään korjaamaan. Lapsen kehityksen mukaisella toiminnalla tuetaan hänen kehitystään ja hyvinvointiaan, ja varmistetaan että varhaislapsuuden kokemukset eivät ole esteenä hyvälle lapsuudelle ja lopulta aikuiselämään siirtymiselle.

2.2.1 Vauva- ja taaperoikä kehitysvaiheena

Jokainen kuukausi on pienen lapsen elämässä kehityksen aikaa. Vastasyntyneet ovat kykenemättömiä huolehtimaan itsestään ja vaativat jatkuvaa hoivaa. (Murray, 2014, s. 8) Alkuun heidän motoriset taitonsa ovat lähinnä kokonaismotorisia. Myös valveillaolo aika on suhteellisen lyhyt ja jaksottainen vuorokauden aikana. Kielellisesti vauva kykenee vasta itkemään ja äänteleämään. (Saarinen ym., 2023, luku 2) Jo vastasyntynyt osaa tunnistaa hoivaajansa äänen sekä kasvoniilmeitä, ja kykenee jopa jäljittelemään muita. Heillä on neurologisesti valmiudet oppimiseen ja muistamiseen. (Silven, 2010, s. 53)

Käyttäytymisensä ja aivojensa toimintamallien perusteella he ovat sosiaalisia ja hakeutuvat itse vuorovaikutukseen (Murray, 2014, s. 8).

Kahden kuukauden ikäisenä vauvan kehityksessä tulee harppaus, ja vauvan temperamentti näkyy eri tavalla kuin aiemmin. Vauva etsii katsekontaktia keskittyneemmin ja vastaa hoitajiensa kontaktiin tarkoituksenmukaisemmin. (Murray, 2014, s. 11) Vauva oppii tunnistamaan millaiset ovat hänen hoitajansa tavanomaisia reaktioita mihinkin käytökseen ja millainen on hänen hoitajansa vuorovaikutustyyli (Murray, 2014, s. 17).

Puolivuotias lapsi oppii käsittelemään esineitä, ja oppii myös istumaan ja liikkumaan ryömien tai kontaten (Saarinen ym., 2023, luku 2). Vauva oppii hakemaan huomiota tai toimimaan tavalla, joka on hänelle edullinen ja saa aikaan positiivista huomiota (Murray, 2014, s. 33). 9–12 kuukauden iässä lapsen tarttumisote tarkentuu, samoin lapsi kykenee nousemaan pystyyn ja ottaa ensimmäiset askeleensa (Saarinen ym., 2023, luku 2). Tämän ikäisenä lapsen ymmärrys siitä kuinka hänen toimintansa vaikuttaa muihin kasvaa. Hän oppii erottamaan omaa ja toisten perspektiiviä. Lapsen leikkeihin vakiintuu harmiton kiusanteko esimerkiksi totutuista leikkiin liittyvistä rutiineista poikkeaminen tahallaan, jotta vastapuoli yllättyy. Lapsi saattaa myös tehdä asioita, joiden tietää olevan kiellettyjä, jos hän kuvittelee, että toinen ei näe tekoa. (Murray, 2014, s. 39)

Vuoden ikäiset lapset oppivat muiden perspektiivin myös siten, että he saattavat pyrkiä auttamaan toista, ymmärtäen heillä itsellään olevan erilainen kokemus ja osaaminen kuin toisella. Leikeissä lapsi alkaa leikkimään kuviteltuja tilanteita, tai antamaan asioille ja esineille kuviteltuja merkityksiä. (Murray, 2014, s. 52) Lapsen ensimmäiset merkit uhmakkuudesta tai kiukuttelusta ilmaantuvat, lapsi etsii ja kokeilee rajoja, sekä reagoi negatiivisesti itselleen epämieluisiin tilanteisiin (Saarinen ym., 2023, luku 2).

1,5-vuotiailla lapsilla sanasto kasvaa aiempaa huomattavasti nopeammin. Lasten tiedetään reagoivan puheeseen ja sen avulla voidaan päätellä, että lapset ymmärtävät puhetta aikaisemmin kuin sitä pystyvät itse tuottamaan. Lapsi siirtyy aiempaa tarkoituksenmukaisempaan ja tavoitteelliseen kommunikaatioon. Hänen itsetietoisuutensa kehittyy ja siten myös lapsen kyky itsesääteilyyn paranee. (Saarinen ym., 2023, luku 2)

2.2.2 Varhainen vuorovaikutus

Varhainen vuorovaikutus on laaja käsite, joka sisältää kaiken sen yhteisen kokemuksen, tekemisen, ja olemisen mitä lapsi kokee häntä hoitavien ja hänen lähellä olevien

ihmisten kanssa elämänsä ensimmäisinä vuosina (MLL, 2021). Aikaisemmin historiassa suhtautuminen lasten kasvatukseen ja ymmärrys lapsen kehityksestä on ollut erilainen kuin nyt. Länsimaissa lapselle ei saanut osoittaa liikaa hellyyttä ja huomiota, vaan pienimpiäkin lapsia pyrittiin kasvattamaan itsenäisyyteen kannustaen. On ajateltu, ettei lapsi vauvaiässä vielä voi muodostaa muistoja tai sidettä vanhempiinsa, joten erossa olo huoltajista oli normaalia, ja joissakin tilanteissa jopa toivottavaa. (Silven, 2010, ss. 11–13)

Suomalaisessa yhteiskunnassa välttelevä kasvatuskulttuuri on aiemmin ollut yleinen, ja lapsiin suhtauduttiin etäisesti. Lasta ei saanut liikaa hoivata tai kehua ja fyysinen läheisyys ei ollut tavallista. Ihannoitiin kestävyttä ja reipasta asennetta. Itkuun ja omien tarpeiden näyttämiseen suhtauduttiin negatiivisesti. (Sinkkonen, 2021)

Nykyisen ymmärryksen mukaan varhainen vuorovaikutus on tärkeässä roolissa lapsen kehityksessä. Riittävän hyvä varhainen vuorovaikutus muodostaa pohjan suotuisalle kehitykselle. Aivojen kehityksen näkökulmasta ympäristöstä saadut kokemukset varhaisen vuorovaikutuksen muodossa ohjaavat aivojen toiminnallista kehitystä. (Mäntymaa & Puura, 2011, s. 18) Koska lapsi on elämänsä alussa fyysisesti kyvytön huolehtimaan itsestään, on hänen oltava vuorovaikutussuhteessa johonkin aikuiseen, joka voi huolehtia hänen tarpeistaan (Murray, 2014, s. 8). Varhainen vuorovaikutussuhde on siten lapselle selviytymisen, fyysisen turvallisuuden ja kasvamisen edellytys. Lapsen oppiminen ja taitojen kerryttäminen vaatii oikeanlaisen kontekstin, joita ovat lapsuuden ympäristöt ja näissä eri ympäristöissä tapahtuvat sosiaaliset kontaktit ja vuorovaikutussuhteet (Saarinen ym., 2023, luku 2).

Riittävän hyvä varhainen vuorovaikutus on osa turvallisen kiintymyssuhteen syntyä. Kiintymyssuhdeteorian mukaisesti, vauvaikäisilläkin on valmiudet muodostaa kiintymyssuhteita heistä huolehtiviin ja heidän lähellään oleviin aikuisiin, joiden kanssa he kokevat olevansa turvassa. Lapselle muodostuu primäärinen kiintymyssuhde yhteen hänen hoitajistaan, tavallisesti syntymävanhempaan. Sijoitettujen lapsien kohdalla henkilö voi olla esimerkiksi hänelle tutuin perhehoitaja. Tällaista henkilöä kutsutaan kiintymyshahmoksi ja lapsi kohdentaa häneen kiintymyskäyttäytymistä. Kiintymyskäyttäytymisellä tarkoitetaan tapoja, joiden tavoitteena on varmistaa hänestä huolehtivilta aikuisilta saatava turva ja suojele ja siihen liittyvä läsnäolo. Kiintymyskäyttäytymistä on esimerkiksi erosta protestointi eli lapsen reagointi ja aktiivinen yritys estää ero kiintymyshahmosta. Kiintymyskäyttäytymistä on myös läheisyyden etsiminen eli aikuisen seuraan hakeutuminen. Läheisyyden hakeminen vahvistuu, kun lapsi kokee tilanteessa epävarmuutta ja uhkaavuutta, ja puolestaan vähenee tilanteissa, joissa lapsi kokee itsensä turvatuksi. Kiintymyskäyttäytymisen rinnalla turvalliseen kiintymyssuhteeseen kuuluu

tutkiva käyttäytyminen, jossa lapsi kokee voivansa tutkia ja havainnoida ympäröivää maailmaa. (Golding, 2014, ss. 38–39) Kun lapsi kokee, että hänellä on turvallinen ja luotettava aikuinen, joka varmistaa hänen hyvinvointinsa, hän uskaltaa tutustua uusiin asioihin helpommin ja siten oppii toimimaan myös itsenäisemmin (Silven, 2010, s. 28). Hyvän kiintymyssuhteen edellytys on, että lapsen hoitaja reagoi lapsen kiintymyskäyttäytymiseen sensitiivisesti. Hän ei jätä lapsen käytöstä huomiotta tai vähättele sitä, vaan osaa vastata käytöksellä tavoiteltuun viestiin ja tarpeeseen johdonmukaisesti ja tilanteeseen sopivasti. (Golding, 2014, ss. 40–41) Varhaislapsuudessa muodostunut kiintymyssuhdemalli on usein pysyvä, vaikuttaen siten lapsen ihmissuhteisiin myös hänen nuoruudessaan ja aikuisuudessaan. Turvallisen kiintymyssuhteen omaavat luottavat toisiin ihmisiin ja elämään muita enemmän, ja selviytyvät haasteista ja kehitysvaiheistaan helpommin. Varhaislapsuudessaan hoitajiltaan huomiota ja läsnäoloa saaneet lapset suhtautuvat itseensä myönteisemmin aikuisuudessa ja kokevat itsensä arvokkaiksi. (Saarinen ym., 2023, luku 2)

Varhaiseen vuorovaikutukseen kuuluu lisäksi fyysinen puoli. Kun lapsi syntyy, hän siirtyy totutusta ympäristöstään kohdun ulkopuolelle. Tällöin hoitajan läheisyys ja hellyys auttaa häntä siirtymässä vähentäen siirtymän aiheuttamaa stressiä ja siihen reaktiona syntyvää itkua. (Silven, 2010, s. 25) Ihmislajin kehityshistoriaan, ja muihin eläinlajeihin verraten voidaan päätellä, että ihmislapsenkin hoivaan kuuluu sylissä pitäminen, ja hänen hoitajansa jatkuva fyysinen läsnäolo (Silven, 2010, ss. 19–20). Pienen lapsen tai vauvan koskettamisen, esimerkiksi silittämisen ja hieronnan, on huomattu rauhoittavan lasta, sekä edistävän hänen fyysistä kehitystään (Saarinen, 2023, luku 2).

Lapsuudessa ominainen tapa olla vuorovaikutuksessa toisiin on leikki. Leikin avulla lapsen hoitaja voi myös arvioida lapsen kehitystä, tai tehdä havaintoja esimerkiksi lapsen sen hetkisestä hyvinvoinnista tai elämäntilanteesta. Leikki voi olla myös opetus tai kuntoutustapa. (Saarinen ym., 2023, luku 2) Lapsen kehitysvaihe vaikuttaa siihen millaista hänen leikkimisensä on, eikä leikki tarkoita aina leluja, tehtävien suorittamista tai erilaisten kuvitteellisten tilanteiden esittämistä. Leikki voi näyttäytyä lapsen ja hänen hoitajansa välisenä leikkisyytenä, tavallisiin tilanteisiin hauskuuden ja myönteisten tunteiden tuomisena. Tällainen leikkisyys antaa lapselle tunteen siitä, että hänen kanssaan olemiseen keskitytään ja siitä pidetään. (Golding, 2014, s. 140) Vauvojen kanssa ensimmäiset leikit ovat vuorovaikutustilanteita, joissa hoitaja esimerkiksi ilmeilee ja matkii vauvan eleitä, tai tutkii yhdessä vauvan kanssa lelua (Murray, 2014, ss. 17–19). Myöhemmin leikkiin tulee yhteisen jaetun esittämisen elementti, ja lapsi ja hänen hoitajansa voivat esittää erilaisia tilanteita roolien tai lelujen avulla. Tällainen leikki auttaa

lasta erottamaan todellisuuden ja kuvitellun eroa, sekä erottamaan omat ja toisen näkökulmat ja kokemukset. (Murray, 2014, ss. 53–55)

Varhaista vuorovaikutusta on myös lapselle puhuminen. Lapsen kielen oppiminen alkaa siitä, kun hän alkaa havainnoimaan hänelle puhutun kielen toistuvia piirteitä. Yli puolivuotiaat lapset alkavat tunnistamaan erityisesti heille tuttuja sanoja ja sitä kautta oman äidinkieltensä. Oppimista vahvistaa, jos puhumiseen liitetään eleitä, ilmeitä tai vaikka jokin kosketus. Hoitajan käyttämän kielen selkeys ja helppous vahvistaa myös kielen oppimista. (Silven, 2010, ss. 58–60) Puheen kehitys on tehokkainta, kun lapselle vastataan, ja hänen ääntelyihinsä tai puheisiinsa reagoidaan kiinnostuneesti ja kannustaen. Lapset, jotka eivät ole kuulleet paljon puhetta tai joiden ääntelyyn ei ole reagoitu riittävästi, voivat viivästyä puheen kehityksessään tai heille voi syntyä jopa elinikäisiä kielellisiä ongelmia. (Murray, 2014, s. 212)

Kun lapsi kehittyy ja oppii kävelemään, tulee vanhemman tehtäväksi myös kieltää ja rajoittaa lasta, jotta lapsi ei joutuisi vaaraan. Aiemman ”tee näin -vuorovaikutuksen” rinnalla tarpeelliseksi tulee ”älä tee näin -vuorovaikutus”. Taaperoiän yksi kehitystehtävistä onkin sääntöjen sisäistäminen. Tässä lasta tukee parhaiten, kun edelleen rajoittavan ”älä tee näin -vuorovaikutuksen” ohella säilyy myönteinen ”tee näin” -vuorovaikutus. Yhtä tärkeänä taaperoiän kehitystehtävänä on myös autonomian kehittyminen. Tämä vaatii lapselle riittävien mahdollisuuksien antamista päättää itse asioistaan ikätasoisesti. Lapsen terveen itsetunnon kehitykselle on tärkeää, että vanhempi kykenee antamaan tukea juuri oikeaan aikaan niin, että lapsi on valmis ottamaan sitä vastaan. Ilman tarvittavaa tukea lapsi joutuu pulaan ja hänen itsetuntonsa vaurioituu. Toisaalta myös liika lapsen tekemisiin puuttuminen silloin, kun se ei ole tarpeellista, vaurioittaa lapsen itsetuntoa, eikä hän opi luottamaan omiin kykyihinsä. (Kalland, 2004, ss. 128–129)

2.3 Aiemmat tutkimukset

Vauvaikäisten lasten kehityksestä, käytöksestä ja heidän huolenpidostaan on runsaasti tutkimuksia ja teoretietoa. Perehdyimme tätä opinnäytetyötä varten useaan eri tutkimukseen ja alan kirjallisuuteen ja useimmissa näissä lähteissä mainittiin, ettei kyseisestä kohderyhmästä ole paljoakaan tutkimustietoa, kun vauvoja tarkastellaan erityisesti lastensuojelun ja sijaishuollon asiakkaina. Esimerkiksi Flykt ym. (2020) nostavat esiin, että erityisesti vauvaikäisistä huostaanotetuista on niukasti tutkimusta. Heidän mukaansa Suomessa ei myöskään ole vauvoja koskevaa kriteeristöä, jota

huostaanottopäätösten teossa voitaisiin hyödyntää. Myös kansainvälisessä tutkimuksessa on nostettu esiin tutkimustiedon vähäisyys kyseisestä kohderyhmästä. Esimerkiksi Broadhurstin ym. mukaan (2018) vauvat ja vastasyntyneet ovat englannissa kasvava ryhmä lastensuojelun asiakkaana, mutta siitä huolimatta tutkittua tietoa ja kirjallisuutta juuri tätä ikäryhmää koskien on vähän. Löysimme kuitenkin tutkimuksia, joissa tarkastellaan vauvoja lastensuojelun asiakkaina analysoimalla asiakirjoja. Näiden lisäksi tässä luvussa esitellään tilaajallemme Pikku-tiikerit-hankkeelle tehdyn kartoituksen 0–2-vuotiaiden lasten osallisuuden esteitä ja mahdollisuuksia lastensuojelun sijaishuollossa, sillä se on aiheeltaan hyvin samankaltainen kuin opinnäytetyömme ja antaa hyvän perustan tarkastella tutkimustuloksiamme.

Kritzin ym. (2020) tutkimuksessa *The Invisible Child* vertailtiin ja analysointiin kahdeksan eri Euroopan maan kirjauksia lasten sijoituspäätöksissä. Kirjauksia tarkasteltiin lasten tasavertaisuuden näkökulmasta, erityisesti kuinka puhumaan vielä kykenemättömien lapsien ääni ja kokemus huomioidaan ja osoitetaan. Tarkasteltavat kirjat koskivat vauvoja vastasyntyneistä noin yhdeksän kuukauden ikään saakka. Vauvoihin liittyviä kirjauksia tutkittiin, sillä heillä on vähiten kielellisiä valmiuksia ilmaista itseään. (Kriz ym., 2022, s. 646) Tarkasteltavia maita puolestaan yhdisti se, että kaikissa maissa järjestettiin sosiaalipalveluita. Mailla oli kuitenkin erilaiset hyvinvointivaltion mallit: Suomi ja Norja ovat pohjoismaisia hyvinvointivaltioita, Viro, Englanti ja Irlanti liberaaleja hyvinvointivaltioita ja Itä-valta, Saksa ja Espanja konservatiivisia hyvinvointivaltioita. Lastensuojelun orientaatiot erosivat maissa siten että Viro, Englanti ja Irlanti painottivat sosiaalityössä riskiorientoituneisuutta, ja muut mainitut maat palveluorientoituneisuutta. (Kriz ym., 2022, s. 649) Kirjauksien analysoinnissa tutkittiin muutamaa eri seikkaa: kuinka usein lapsi mainittiin ja kuvailtiin häntä, mainittiinko jotakin lapsen yksilöllisistä tarpeista, puhuttiinko lapsen syntymää edeltäneistä olosuhteista mitään, sisältääkö kirjaus tietoa lapsen voinnista ja tilanteesta synnytyksen jälkeen, onko lapsen hoidon tarpeesta mainintaa, ja kirjoitettiin siitä, millaisille mahdollisille riskeille vauva altistui perheensä hoivassa elämänsä ensimmäisinä päivinä. (Kriz ym., 2022, ss. 653–654) Kaikissa eri seikoissa, joita tarkasteltiin, oli paljon maakohtaisia eroja. Norja ja Itävalta erottuivat yleisesti edukseen ja olivat parhaimmista jokaisessa vertailukohtassa. Suomi oli vertailussa melko keskinkertainen. Norjassa ja Itävallassa oli käytössä lasten sijoituspäätöksiin kirjaukseen omat ohjeensa. (Kriz ym., 2022, s. 670) Tutkimuksen lopputuloksena voitiin huomata, että kirjauksia leimaa keskittyminen aikuisiin ja heidän tilanteeseensa. Lasten tarpeiden kuvailussa ja selvittämisessä on puutteita ja lasten tulisi olla näkyvämpiä. (Kriz ym., 2022, s. 671)

Nyman on tehnyt samankaltaisen pro gradu -tutkielman Suomessa. Nymanin tutkielman tavoitteena oli tutkia vauvojen näkyvyyttä lastensuojelussa erityisesti perheestään erillisenä yksilönä. (Nyman, 2015, s. 23) Aineistona analysoitiin Espoon lastensuojelun asiakirjoja vuodelta 2013. Asiakirjoista tutkittiin alle yksivuotiaisiin liittyviä kirjauksia ja työmäärän sovittamiseksi pro gradu -tutkielman puitteisiin, näistä kirjauksista valittiin satunnaisotannalla 25 eri asiakasta. (Nyman, 2015, ss. 38–39) Kirjauksista tutkittiin sitä, kuinka vauvaa kuvataan osana perhettään ja yksilönä, kuinka vauvan oma ääni pääsee esiin kirjauksissa ja millaisia vauvasta tehdyt havainnot kirjauksissa ovat (Nyman, 2015, s. 24). Tutkimuksen tuloksien perusteella vauva näkyy kirjauksissa paikallaolevana osallistujana (Nyman, 2015, s. 45). Mikäli vauva on ainut lapsi tai hänellä on erinäisiä ongelmia tai havaittuja riskejä, hän näkyy kirjauksissa yksilöllisemmin. Monilapsisissa perheissä elävät vauvat mainittiin useammin osana sisarusjoukkoa, ja jopa vauvan omassa asiakassuunnitelmassa vauvan sijasta saatettiin puhua muiden sisarusten tai vanhempien tarpeista (Nyman, 2015, ss. 51–52). Vauvan havainnointi oli vaihtelevaa, ja jos havainnointia oli kirjattu, oli se sävyiltään positiivista, eikä havainnoista ilmennyt esimerkiksi kaltoinkohtelun oireiden kuvausta. Havainnot olivat kirjausten perusteella peräisin lapsen vanhemmilta, eivätkä kirjauksen tehneeltä työntekijältä. (Nyman, 2015, s. 47) Tutkielman johtopäätöksenä on, että vauvojen kirjauksissa vanhempien rooli, näkökulma ja tulkinnat vauvasta korostuvat vauvan äänen jäädessä taka-alalle. Vanhempien lisäksi näkemyksiä kirjataan useimmiten vain lastensuojelun työntekijöiltä, eikä yhteistyö esimerkiksi neuvoloiden tai lapsen läheisverkoston kanssa ole näkyvissä. (Nyman, 2015, s. 62) Nyman (2015, s. 64) nostaa myös esille mahdollisen tarpeen vauvahavainnoinnin koulutuksen tai yleisen ohjeistuksen lisäämiseen lastensuojelutyössä.

Ortjun ym. (2024) Pikku-Tiikerit-hankkeelle tekemässä kartoituksessa selvitettiin 0–2-vuotiaiden lasten osallisuuden esteitä ja mahdollisuuksia lastensuojelun sijaishuollossa. Kyselyyn, joka lähetettiin sijaishuollon ammattilaisille ja perhehoitajille eri puolille Suomea, saatiin 218 vastausta. Kartoitus nosti esiin useita kehittämiskohteita, kuten pysyvyyden ja kiintymyssuhteiden vahvistamisen, yhteydenpidon käytäntöjen parantamisen, vauvalähtöisen työn vahvistamisen, yhteistyön ja perhehoitajan tuen lisäämisen sekä elämäntarinan taltioimisen tärkeyden (Ortju ym., 2024, s. 89). Tässä tarkastelemme kartoituksen tuloksia tarkemmin opinnäytetyömme näkökulmasta.

Kartoituksessa selvitettiin yhtenä teemana 0–2-vuotiaan lapsen kanssa työskentelyä sijaishuollossa. Pääosa lastensuojelun työntekijöistä koki lapsen tullessa asiakkuuteen selvittävänsä lapsen asioita useasta eri näkökulmasta. Sijoitetun lapsen hyvinvointia ja sijaispaikan sopivuutta työntekijät arvioivat yleisimmin selvittämällä lapsen terveydellisiä

tarpeita ja hoivaavien aikuisten valmiuksia. Monissa vastauksissa nousi esiin lapsen hyvinvoinnin varmistamisen kannalta keskeisiksi tekijöiksi lapsen saama hellyys ja hoiva, turvallisuus sekä ilmapiiri. Työntekijöiden enemmistön mielestä yhteistyö perhehoitajien kanssa sekä heidän kohtaamisensa ovat tärkeitä keinoja arvioida sijaishuoltopaikan sopivuutta ja lapsen hyvinvointia. Lapsen itsensä tapaamisessa työntekijöiden toimintatavoissa oli merkittäviä eroja, ja näkemykset tapaamisten tärkeydestä vaihtelivat suurestikin. Vastauksista kävi ilmi, että mitä pienempi lapsi on, sitä harvemmin häntä tavataan hänen asioistaan päätettäessä tai hänen arkensa muuttuessa. Ne työntekijät, jotka kertoivat tapaavansa lasta kommunikoivat lapsen kanssa pääsääntöisesti puheen kautta. Useat hyödyntävä ilmeitä, äänensävyjä ja eleitä vuorovaikutuksessa. Pienempi osa käyttää lisäksi leikkejä, loruja ja esineitä. Työntekijät, jotka arvioivat lapsen tapaamisen tukevan heidän työskentelyään ja päätöksen tekoaan, kertoivat saavansa lapsen havainnoinnin kautta arvokasta tietoa hänen hyvinvoinnistaan, yksilöllisyydestä ja kiintymyksellisistä tarpeista. Lapsen oman näkemyksen ja mielipiteen selvittämiseksi keskeisimmät käytössä olevat keinot olivat lapsen havainnointi, vuorovaikutus hänen kanssaan, leikkiminen ja perhehoitajalta saatu tieto. (Ortju ym., 2024, ss. 56–59)

Perhehoitajat toivovat saavansa ennakkotietoja ensisijaisesti lapsen arkeen vaikuttavista asioista, kuten ruokavaliosta, terveysasioista, kehitystasoon ja kiintymyskokemuksiin liittyvistä asioista sekä lapselle tärkeistä asioista ja esineistä. Vastausten perusteella näitä toivottuja tietoja ei aina ollut mahdollista saada. Perhehoitajat kertoivat havainnoivansa arjessaan aktiivisesti lapsen hyvinvointia. Heidän mukaansa havainnointi on keino saada oleellista ja tärkeää tietoa lapsesta. He kertoivat kirjaavansa havaintojaan ylös enimmäkseen sosiaalityöntekijää varten, mutta myös lapsen elämäntarinaa tai perhehoitajaa itseään varten sekä syntymä- tai adoptiovanhempia varten. Vain harvat perhehoitajat kuitenkin kokivat, että heidän tekemiään havaintoja lapsesta hyödynnetään lapsen asioista päättäessä. (Ortju ym., 2024, ss. 56–57)

Kartoituksessa tarkasteltiin myös yhteydenpitoa ja siirtymätilanteita. Lastensuojelun työntekijät pitivät vastausten perusteella tapaamisia keskeisimpänä keinona ylläpitää ja rakentaa lapsen suhteita vanhempiinsa ja muihin läheisiinsä. Vastausten perusteella useat työntekijät huomioivat tapaamisten suunnittelussa monia asioita. Parhaimmillaan tapaamisten määrässä huomioidaan niiden kuormittavuus, tapaamispaikat valitaan välimatkat ja kulkuyhteydet huomioiden, ja ajankohdat sovitetaan lapsen luontaiseen vuorokausirytmiiin. Iso osa työntekijöistä ajattelee tutun ja turvallisen aikuisen läsnäolon olevan tärkeää tapaamisissa. Lisäksi vastausten perusteella tapaamisten suunnittelussa huomioitiin mahdolliset muutokset lapsen arjessa sekä kehitykselliset ja kiintymykselliset

tarpeet. Muita yhteydenpidossa käytössä olevia keinoja oli läheisistä puhuminen ja viestien lähettäminen sekä kuvien ja videoiden näyttäminen. (Ortju ym., 2024, s. 68)

Sijaishuoltopaikan muutostilanteissa työntekijät korostivat perhehoitajalla olevan merkittävä rooli lapsen tukemisessa. Tärkeänä koettiin, että lapsella on mahdollisuus vierailta tulevassa asuinpaikassaan ja tulevalla hoivaajalla mahdollisuus vierailta lapsen luona. Näiden lisäksi vastausten perusteella keskeisiä asioita lapsen tukemisen näkökulmasta muutostilanteissa ovat yhteistyö, tiedonvaihto ja muuton toteuttaminen suunnitelmallisesti pienin askelin. Lapsen turvallisuuden kokemusta siirtymätilanteissa haluttiin tukea hyödyntämällä tuttuja tuoksujia, esineitä ja tavaroita siirryttäessä uuteen asuinpaikkaan. (Ortju ym., 2024, s. 68)

Kartoituksessa tarkasteltiin myös elämäntarinan taltioimisen keinoja ja sen merkitystä. Vastausten perusteella lapsen elämäntarinaa taltioitiin melko hyvin ja lähes kaikki vastaajat pitivät sen taltiointia tärkeänä. Elämäntarinaa koettiin taltioitavan ensisijaisesti lasta itseään varten, mutta myös lapsen vanhemmille muistoksi tai työntekijöille tiedoksi. Iso osa vastanneista työntekijöistä ja perhehoitajista keräsi perustietoja lapsen elämäntarinasta talteen. Lisäksi perhehoitajat usein huomioivat lapsen merkkipäivien ja juhlapäivien viettoa sekä ottivat lapsesta kuvia arkisissa tilanteissa. Yli puolet talletti lapsesta yksilöllisiä muistoja, kuten hauskoja tapahtumia ja säilytti lapselle tärkeitä asioita, kuten leluja ja lapsen askarteluja. Työntekijöillä elämäntarinan tallettamisessa painottuivat kirjalliset menetelmät. Osa vastaajista ei kuitenkaan taltioinut lapsesta mitään. Lapsen sukuun ja syntymävanhempiin liittyviä tietoja kirjattiin vastausten perusteella vähiten. Elämäntarinan taltioimisen haasteena pidettiin sijaishuoltopaikan muutoksia, koska ei ollut varmuutta mitä kerätyille tiedoille tapahtuu muutoissa. (Ortju ym., 2024, s. 78)

Kartoituksessa havaittiin tarve tarkastella sijaishuollon käytäntöjä ja ohjeistuksia, jotta pienten lasten tarpeet tulisi huomioitua systemaattisemmin ja heidän oikeutensa ja osallisuutensa toteutuisivat yhdenvertaisesti. Toisaalta kartoituksessa nousi esiin, että yksittäisillä työntekijöillä ja perhehoitajilla on paljon hyviä käytäntöjä ja toimintamalleja näiden lasten edun huomioimiseksi. Ne eivät kuitenkaan välttämättä ole yleisesti tiedossa. (Ortju ym., 2024, s. 117)

3 Opinnäytetyön toteutus

Työelämälähtöisen toiminnallisen opinnäytetyön tarkoituksena on koota sähköisen posterin muotoon ideapankki hyvistä käytännöistä vauvan ja taaperon perhehoitoon. Osana opinnäytetyötä tutkitaan tilaajan koostamaa laadullista aineistoa, jotta tutkimusongelmaan löydettäisiin vastauksia. Näin saadaan ideapankin luomiseen tarvittavaa tietoa hyvistä käytännöistä lastensuojelun ammattilaisten ja perhehoitajien kokemusten ja näkemysten pohjalta. Opinnäytetyön metodologiset lähtökohdat ja valinnat kuvataan ja perustellaan tässä luvussa.

3.1 Opinnäytetyön tavoite, kehittämistehtävä ja tutkimuskysymys

Yksi tämän opinnäytetyön tavoitteista on tarjota lisää tietoa ja konkreettisia käytännön ohjeita alle kaksivuotiaiden lastensuojelun perhehoitoon. Opinnäytetyön kehittämistehtävänä on koota perhehoidon arjessa ja lastensuojelutyössä hyväksi koetuista käytännöistä ideapankki 0-2-vuotiaiden lastensuojelun perhehoitoon. Hyvillä käytännöillä tässä yhteydessä tarkoitetaan vauva- ja taaperolähtöisiä toimintamalleja, menetelmiä, vinkkejä ja niksejä, joita perhehoidossa voidaan ottaa käyttöön. Tavoitteena on ideapankin avulla tehdä helpommaksi perhehoitajille ja lastensuojelun ammattilaisille hyvien käytäntöjen käyttöön ottaminen ja sitä kautta lopulta niiden leviäminen ja juurtuminen yleisiksi käytännöiksi.

Tarve ideapankille tuli opinnäytetyön tilaajalta Pesäpuu ry:n Pikku-Tiikerit-hankkeelta. Hankkeessa on havaittu, että lastensuojelun perhehoidosta puuttuu tietoutta erityisesti alle kaksivuotiaiden tarpeiden huomioimiseen ja että käytännöt vaihtelevat. Lisäksi hankkeessa huomattiin, että yksittäisillä työntekijöillä ja perhehoitajilla on erilaisia hyviä käytännön tapoja vauvojen ja taaperoiden huomioimiseen. Nämä käytännöt eivät kuitenkaan olleet yleisessä tiedossa. Tästä syntyi idea kerätä niitä yhteen ja siten saada ne laajemmin tietouteen ja käyttöön. Hyvien käytäntöjen löytäminen ja kokoaminen yhteen helposti hyödynnettävään muotoon auttaa varmistamaan sijaishuollon pienimpien hyvinvoinnin ja turvallisen kehityksen. Opinnäytetyöstä hyötyvät ensisijaisesti perhehoitajat ja lastensuojelun ammattilaiset, jotka voivat ottaa hyvät käytännöt avuksi työhönsä. Lopulliset hyödynsaajat ovat lapset, joiden hyvinvointia hyvillä käytännöillä vahvistetaan.

Tutkimuskysymys on ”Mitkä ovat hyvät käytännöt 0–2-vuotiaiden lasten huomioimisessa perhehoidossa lastensuojelun ammattilaisten ja perhehoitajien mukaan?”

3.2 Tutkimuksen aineisto

Opinnäytetyössä hyödynnetään tilaajan koostamaa aineistoa. Tilaajan kanssa tehtiin opinnäytetyön tutkimusaineiston oikeuksien siirtosopimus, jossa sovittiin aineiston käyttämisestä opinnäytetyössämme. Aineisto koostuu Pikku-Tiikerit-hankkeen aikana kerätystä ja tilaajan kokoamasta kirjallisesta materiaalista. Se pohjautuu hankkeen toimintoihin, muistioihin, tapahtumiin, tapaamisiin sekä kehittämispäivillä ja työpajoissa syntyneisiin muistiinpanoihin ja kokemustarinoihin. Toimintoja ja tilaisuuksia on hankkeen aikana ollut useita kymmeniä eri puolilla Suomea. Tilaisuudet ovat pääsääntöisesti olleet yhteiskehittämistyöpajoja alueellisten yhteistyökumppaneiden kanssa. Lisäksi hankkeen aikana on järjestetty kaksi kaikille yhteistyökumppaneille suunnattua yhteistä kehittämispäivää, joissa käsiteltiin muun muassa sijaishuollon nivelvaiheita. Näiden pohjalta koottiin kirjallista materiaalia ja käytänteitä pienten lasten kanssa työskentelyyn. Tämä materiaali on osana aineistoa. Aineistossa on myös asiantuntijoiden konsultaatiotapaamisista koostettua materiaalia. Koottua kirjallista materiaalia on hyödynnetty hankkeen kehittämissä, kuten työvälaineiden, oppaan ja koulutusten suunnittelussa ja kehittämisessä. Tilaajan kokoaman kirjallisen aineiston lisäksi käytämme opinnäytetyön tausta-aineistona hyödyksi Pikku-Tiikerit-hankkeen tekemää kartoitusta, jonka esittelemme aiemmissa tutkimuksissa.

Aineiston kerääminen on tehty mukailien ryhmäkeskustelumenetelmää, joka on yksi laadullisen tutkimuksen menetelmistä. Valtosen ja Viitasen mukaan (2020) ryhmäkeskustelun ominaispiirteenä on osallistujien vuorovaikutus. Ryhmän vetäjän tehtävänä on ohjata keskustelua, mutta hän ei osallistu siihen aktiivisesti. Ryhmän vetäjä myös alustaa keskustelun aloituspuheenvuorolla, jossa hän tuo esiin mistä ja miksi on tarkoitus keskustella sekä miten ryhmässä puhutaan. Ryhmäkeskustelun osallistujat eivät välttämättä tunne toisiaan entuudestaan, joten yleensä ennen varsinaista keskustelua on avauskierron, jossa kaikki pääsevät ääneen ja esittäytymään. Menetelmänä ryhmäkeskustelun etu on siinä, että osallistujat pääsevät tuomaan vapaammin esiin näkemyksensä verrattuna henkilökohtaiseen haastatteluun. Ryhmäkeskustelussa päästään myös paremmin ruohonjuuritasolle, se antaa mahdollisuuden ymmärtää ryhmää sen omista lähtökohdista käsin. Ryhmäkeskustelun etuna on myös sen luova potentiaali, sillä oikein rakennettuna ryhmätilanne ruokkii luovia ideoita. (Valtonen & Viitanen, 2020, luku 7)

3.3 Aineiston analysointi teemoittelun avulla

Aineistoa käsitellään aineistonhallintasuunnitelman mukaisesti (Liite 1). Aineiston ollessa laadullista, ei sen analysointitavan valintaan löydy tutkimuskirjallisuudesta yksiselitteisiä ohjeita ja käytännöt vaihtelevat eri tutkimuksissa. Standardoituja tapoja analysoida laadullista aineistoa on ylipäättään vähän (Puusa, 2020, luku 9). Valitsimme aineiston analysointimenetelmäksi teemoittelun, koska havaitsimme sitä käytettävän usein tämän kaltaisessa tutkimuksessa. Puusan (2020, luku 9) mukaan teemoittelu mahdollistaa aineistosta esiin nousevien samankaltaisuuksien ja usein toistuvien näkemysten löytämisen. Tästä päätellen teemoittelu soveltui analysointimenetelmistä parhaiten tutkimuksen tavoitteisiin.

Analyysin tavoitteena oli nostaa aineistosta olennainen esiin tutkimuksen tavoitteet huomioon ottaen. Löytääksemme ideapankkiin nostettavat hyvät käytännöt analysoimme aineiston aineistolähtöisesti teemoittelun avulla. Puusan (2020, luku 9) mukaan aineiston analysointi on hyvä aloittaa lukemalla aineistoa useaan otteeseen, jotta se tulee tutuksi. Hänen mukaansa jo tässä vaiheessa voidaan havaita, onko aineistossa eroavaisuuksia ja löytyykö aineistosta analysoinnin myötä mahdollisesti vastaus tutkimuskysymykseen. Puusa kertoo, että seuraavaksi aineisto tulee pelkistää, jotta monipuolista aineistoa saadaan rajattua. Pelkistämisen apuna hyödynnettiin koodaamista eli aineistosta etsittiin yhtenäisiä merkityksiä sisältäviä lauseita ja ne merkittiin koodein.

Koodaaminen on aineiston ensivaiheen järjestämis- ja luokittelumenetelmä, jota voidaan käyttää ennen aineiston varsinaista analysointia. Siinä aineiston osia yhdistellään ja erotellaan jonkin ominaisuuksien mukaan. Käytännössä koodaaminen toteutetaan siten, että samankaltaiset aineiston osat luokitellaan yhteen ja luokalle annetaan joku yhteisiä ominaisuuksia kuvaava nimi. Koodaamisen avulla syntyy usein ylä- ja alaluokkia. Koodaamista ohjaa tutkimuksen ongelma ja tutkimuskysymykset, jotka voivat kuitenkin vielä tässä vaiheessa muokkaantua. (Juhila, 2021a) Koodaamistekniikkana käytimme Juhilan (2021a) esittelemää "värikynä"-tekniikkaa eli merkitsimme värein aineistotekstiin samaan luokkaan kuuluvat tekstikohdat. Koodaaminen oli hyödyllistä aineiston analysoinnissa myös siksi, että Juhilan (2021a) mukaan koodaamisen avulla pystytään tarkastelemaan myös erinäisten asioiden esiintyvyyden yleisyyttä aineistossa.

Pelkistämisen jälkeen aineisto analysoitiin käyttämällä menetelmänä teemoittelua. Juhilan (2021b) mukaan teemoittelussa tutkimusaineistosta pyritään löytämään sellaiset aiheet eli teemat, jotka ovat olennaisia tutkimusongelman kannalta. Teemoittelu tarkoittaa sitä, että

tutkimusaineistosta etsitään tyypillisiä, siinä toistuvia olennaisia piirteitä. Teemat eivät voi olla tutkijan ennalta määrittämiä, vaan ne syntyvät analysoinnin tuloksena. (Juhila, 2021b) Teemoittelussa aineistosta pyritään löytämään säännönmukaisuuksia tai samankaltaisuuksia ja aineiston osia ryhmitellään samankaltaisuuksien mukaan (Puusa, 2020, luku 9). Ensimmäiseksi tutkimusongelman kannalta keskeiset löydökset eroteltiin tekstimassasta, sillä Puusa (2020, luku 9) kertoo tämän olevan ensimmäinen vaihe teemoittelussa. Löydöksiä etsimme ensin erikseen ja lopulta vertailimme niitä ja kokosimme löydökset erilliseen tiedostoon. Puusan (2020, luku 9) mukaan seuraavaksi saman merkityksen omaavat ja samankaltaiset ilmaukset yhdistellään kategoriaksi ja nimetään kategoria tutkittavaa ilmiötä kuvaavan ominaisuuden mukaan. Näin muodostimme alakategoriat eli alateemat. Puusa (2020, luku 9) korostaa kategorioiden muodostamisen olevan analyysin kriittisin vaihe ja siinä painottuvan tutkijan omat tulkinnat aineistosta. Tämän jälkeen hänen mukaansa samankaltaiset kategoriat yhdistetään ja niistä muodostetaan yläkategoria, joka nimetään sisältöä kuvaavalla käsitteellä. Yhdistelemällä alateemoja löydettiin tutkimustuloksina esiteltävät yläkategoriat eli yläteemat. Teemat pyrittiin nimeämään sisältöä kuvaavasti ja siten, että ne vastaavat tutkimuskysymykseen. Kategorioiden nimeämisen jälkeen niitä tarkasteltiin vielä suhteessa kuhunkin yksittäiseen tapaukseen, sillä tämä on Puusan (2020, luku 9) mukaan tärkeää.

Teemoittelun avulla löysimme seitsemän yläteemaa, jotka vastaavat tutkimusongelmaamme. Nämä olivat lapsen elämäntarinan taltioiminen, vauva- ja taaperolähtöisyys palaverissa ja tapaamisissa, lastensuojeluprosessiin liittyvät käytännöt, lapsen kehityksellisten tarpeiden huomiointi, lapsen tutustuminen yksilönä, hellyyden ja hoivan antaminen lapselle sekä läheissuhteissa ja niihin liittyvissä tunteissa tukeminen. Liitteessä 2 on esimerkki teemoitteluprosessista.

3.4 Opinnäytetyön eettisyys ja kestävä kehitys

Olemme perehtyneet hyvään tieteelliseen käytäntöön sekä Hämeen ammattikorkeakoulun opinnäytetyötä koskeviin ohjeistuksiin. Noudatimme näitä ohjeistuksia koko opinnäytetyöprosessin ajan. Hyvän tieteellisen käytäntöön perehtyminen ja sen noudattaminen oli tärkeää, sillä Arenen (2020, s. 8) mukaan olemme itse opinnäytetyöntekijöinä ensisijaisesti vastuussa sen noudattamisesta. Epäeettinen ja epäluotettava toiminta, joka vahingoittaa tutkimusta on hyvän tieteellisen käytännön loukkaamista (Arene, 2020, s. 7).

Opinnäytetyössämme otimme huomioon myös ihmistä ja inhimillistä toimintaa koskevan tutkimuksen eettiset ohjeet. Kiinnitimme erityisesti huomiota siihen, että opinnäytetyössä tehtävästä tutkimuksesta ei aiheudu haittaa ihmisille ja yhteisöille, joilta aineisto on kerätty. Kohonen ym. (2019, s. 7–9) korostaa tällaisen haitan välttämisen tärkeyttä eettisyyden näkökulmasta. He painottavat ohjeistuksessa tutkittavien oikeuksien huomioimista. Heidän mukaansa tutkimukseen osallistumisen on oltava vapaaehtoista ja tutkittavia tulee informoida riittävästi tutkimuksesta. Koska emme ole itse keränneet tutkimusaineistoa, vaan aineisto on tilaajan kokoama, olemme käyneet tilaajan kanssa keskustelua aineiston käytön eettisyydestä. Aineistoa ei ole kerätty juuri tätä tutkimusta varten, mutta tutkittaville on kerrottu, että aineistoa tullaan hyödyntämään Pikku-Tiikerit-hankkeen kehittämistyössä, kuten erilaisten työvälineiden kehittämisessä ja he ovat antaneet suostumuksensa tähän. Opinnäytetyömme tuotoksena kehitettiin Hyvien käytäntöjen ideapankki, joka on yksi hankkeen tuotoksista.

Henkilötiedot ovat Kohonen ym. (2019, s. 11) mukaan tietoja, joista voi suoraan tai epäsuoraan tunnistaa henkilöitä. Käyttämästämme ei sisällä tällaisia tietoja. Ainoat mahdolliset tunnistetiedot aineistossa ovat murre sanat ja muut käytettyyn kieleen liittyvät seikat. Nämä anonymisoitiin aineiston käsittelyn alkuvaiheessa, eikä valmiissa tuotoksessa tai raportissa tule näkymään tällaisiakaan tunnistetietoja. Opinnäytetyössä käytettiin valmista tilaajan koostamaa aineistoa, joten tutkimuslupaa ei ollut tarpeen hakea. Tämän sijaan teimme tilaajan kanssa opinnäytetyön tutkimusaineiston siirtosopimuksen, jossa sovimme yksityiskohdista aineiston käyttöön liittyen.

Opinnäytetyössä huomioitiin eettisyyden lisäksi myös kestävä kehitys. Kestävä kehitys tarkoittaa hyvän elämän edellytyksien varmistamista nykyisille ja tuleville sukupolville. Suomi on sitoutunut YK:n kestävä kehityksen globaaliin toimintaohjelmaan Agenda2030:en. Se sisältää 17 tavoitetta, jotka sopimusmaiden tulisi saavuttaa vuoteen 2030 mennessä. Tavoitteissa otetaan huomioon kaikki kestävä kehityksen osa-alueet eli taloudellinen, sosiaalinen ja ekologinen kestävyys. (Sotenavigaattori, n.d.)

Eryteisesti sosiaalinen kestävyys tulee huomioida kaikessa sote-alan toiminnassa. Sosiaalinen kestävä toimintaan kuuluu muun muassa oikeus sosiaalisen hyvinvointiin, osallisuuteen ja parhaaseen mahdolliseen terveyteen. (Sotenavigaattori, n.d.) Nämä oikeudet nivoutuvat yhteen opinnäytetyömme aiheen kanssa, sillä opinnäytetyön yhtenä tavoitteena on perhehoidossa olevien vauvojen ja taaperoiden hyvinvoinnin lisääminen.

Ympäristön ja talouden kannalta huomioimme kestävä kehityksen siten, että oppinäytetyönä syntyvä tuotos toteutetaan sähköisenä versiona, jolloin säästämme painokustannuksissa ja kuormitamme vähemmän ympäristöä.

4 Tutkimuksen tulokset

Aineiston analysoinnin tuloksena hyviksi käytännöiksi muodostui seitsemän teemaa, joiden mukaisesti tutkimuksen tulokset esitellään tässä luvussa. Tuloksena syntyneet teemat vastaavat tutkimuskysymykseen ”Mitkä ovat hyvät käytännöt 0–2-vuotiaiden lasten huomioimisessa perhehoidossa lastensuojelun ammattilaisten ja perhehoitajien mukaan?”.

Teemat ovat lapsen elämäntarinan taltioiminen, vauva- ja taaperolähtöisyys palavereissa ja tapaamisissa, lastensuojeluprosessiin liittyvät käytännöt, lapsen kehityksellisten tarpeiden huomiointi, lapseen tutustuminen yksilönä, hellyyden ja hoivan antaminen lapselle sekä lapsen läheisyydessä ja niihin liittyvissä tunteissa tukeminen.

4.1 Lapsen elämäntarinan taltioiminen

Lapsen elämäntarinan taltioimiseen viittaavia löydöksiä oli aineistossa eniten. Aineiston perusteella elämäntarinan tallentamisen vastuut ja roolit on hyvä jakaa. Hyvänä käytäntönä nousi esiin kirjaaminen lapsen elämäntarinan taltioinnin näkökulmasta. Tämä tarkoittaa aineiston perusteella esimerkiksi sitä, että kirjataan tilanteen ja hoivan kuvauksia ja mieltymyksiä. Aineistosta ilmenee, että hyvä käytäntö on taltioida lapsen asiakirjojen joukkoon säännöllisesti valokuva lapsesta. Myös vauvan jalan- ja käden jäljet voi tallettaa asiakirjojen joukkoon.

Tärkeä kirjata tilanteen, hoivan kuvauksia, mieltymyksiä jne. Ei vain merkkipaaluja, vaan vastauksia kysymyksiin ”millainen olin” / ”olinko ihana” / yms.

Hyvänä käytäntönä aineistosta nousi esiin elämäntarinan läpikäyminen lapsen kanssa. Elämäntarinan läpikäymiseen hyvä keino aineiston perusteella on elämäntarinan asioiden leikkiminen lapsen kanssa. Aineistosta ilmeni, että vauvaikään liittyviä tarinoita on hyvä käydä läpi myöhemmin lapsen kanssa, jotta ne siirtyvät lapsen muistiin.

Elämäntarinaa on tärkeä käydä läpi lapsen kanssa myöhemmin. Vauvaikään liittyvien tarinoiden siirtyminen lapselle ja lapsen omaan ”muistiin” tärkeää.

Aineiston perusteella läheistapaamisten taltiointia pidettiin hyvänä käytäntönä. Tämä tapahtuu esimerkiksi valokuvia ottamalla läheistapaamisista sekä taltioimalla tarinoita siitä, mitä läheisten kanssa on tehty läheistapaamisissa.

Valokuvan otto tapaamisella lapsesta ja vanhemmasta, jos mahdollista, niin lapselle jää muistoja/todisteita kohtaamisista, joihin voi isompana palata.

Elämäntarinan taltioimisen näkökulmasta sukuuun tekemistä pidettiin aineiston perusteella tärkeänä. Sukuuun tekemisessä tulisi huomioida lapsen tilanteen erityisyys. Erityisyys voi aineiston perusteella näyttäytyä esimerkiksi siten, että sijaishuollossa asuvalla lapsella sukuuussa voi olla kaksi haaraa. Syntymävanhempien mukaan ottaminen sukuuun tekemiseen nousi esiin hyvänä käytäntönä.

Sijaishuollossa asuvalla lapsella on sukuuussa kaksi erillistä haaraa. Myös sijaisperheen sukuu on tärkeä.

Aineistosta ilmeni, että muistojen kerryttäminen ja niiden taltiointi lapselle on hyvä käytäntö. Muistoja voi kerryttää esimerkiksi valokuvia ottamalla, kirjoittamalla lapselle kirjeen, jossa kerrotaan hänestä ja sijaisperheessä vietetystä ajasta tai hankkimalla hänelle unilun, joka kulkee lapsen mukana mahdollisissa muutoissa. Aineiston perusteella siirtymiä ja muuttoja on hyvä taltioida, sillä ne ovat tärkeitä lapsen elämänjanalla.

Kun saan vauvan/taaperon haettua kotiin, otan aina ensimmäisen päivän valokuvan ja parin päivän sisällä teen jalanjälkikortin lapselle muistoksi.

4.2 Vauva- ja taaperolähtöisyys palaverissa ja tapaamisissa

Vauva- ja taaperolähtöisyyteen liittyen aineistosta kävi ilmi, että lapsen perustarpeiden huomiointi on tärkeää palaveritilanteissa ja muissa tapaamisissa. Esiin nousi lapsen oman päivärytmin huomioiminen tapaamisten suunnittelun pohjana. Aineiston perusteella lapsen perustarpeista huolehtiminen mahdollistaa sen, että hänellä on resursseja tutustua uusiin ihmisiin ja tutkia ympäristöään. Lisäksi esiin nousi se, että lapsen tarpeiden, kuten nälän, väsymyksen ja itkuisen olon, tulee mennä aikuisten tarpeiden edelle.

Jos lapsella on vaippa vaihdettavana, nälkä, tai itkuinen olo, ne tarpeet ylittävät aina aikuisten tarpeet, vaikka neuvotteluissa tai tapaamisissa, oli ne sitten läheistapaamisia tai työntekijän ja perheen välisiä.

Aineistosta nousi esiin myös vauvan ja taaperon palavereihin ja tapaamisiin riittävän ajan varaamisen tärkeys ja kiireen välttäminen. Riittävän ajan varaus on tärkeää esimerkiksi siksi, että tunnelman rauhoittamiseen ja havainnointiin menee oma aikansa. Aineistosta ilmeni kiireen välttämisen mahdollistavan sen, että työntekijä pystyy virittäytymään tapaamiseen ja pysähtymään hetkeksi.

Varaa vauvan tapaamiselle lisää aikaa. Aina menee oma aikansa: tunnelman rauhoittamiseen ja vauvan havainnointiin.

Aineiston perusteella palaverissa ja tapaamisissa pidettiin hyvänä käytäntönä sitä, ettei lapsi heti kierrä sylistä syliin vaan saa asettua tilaan rauhassa tutun hoitajan sylissä ollessa. Aineistosta nousi esiin työntekijän vastuu sen varmistamisessa, että lapsi saa asettua tapaamistilaan tutun aikuisen turvassa.

--työntekijä ohjaa, ettei lapsi siirry suoraan sylistä syliin, vaan vauva/taapero saa ensin asettua tapaamistilaan tutun aikuisen turvassa.

Hyvänä käytäntönä näyttäytyi se, että työntekijän rooli on ottaa puheeksi vaikeita asioita ja huolenaiheita lapseen liittyen, sillä avoin puhe vie asioita eteenpäin. Aineiston perusteella työntekijän tulee seisoa rohkeasti lapsen puolella ja pystyä tekemään vaikeitakin päätöksiä.

Työntekijä, joka seisoo rohkeasti vauvan puolella ja ottaa puheeksi vaikeitakin asioita vauvan tarpeiden esille tuomiseksi, tekee vauvalähtöistä työtä.

Tuloksista voidaan päätellä, että perhehoitajan läsnäolo palaverissa ja tapaamisissa on hyvä käytäntö. Perhehoitajan läsnäolon kerrottiin muun muassa rauhoittavan lasta ja luovan turvaa.

Kotona on voinut olla kaltoinkohtelua tai väkivaltaa, jolloin tapaamisella vauvan/taaperon reaktiot voivat olla vahvoja – perhehoitajan läsnäolo rauhoittaa ja tuo turvaa, auttaa lasta säätelemään triggeröityneitä tunteita.

Tapaamispaikan valinnassa tulee aineiston perusteella huomioida vauva- ja taaperolähtöisyys. Hyvä käytäntö on tapaamispaikan tarkastelu vauvan ja taaperon näkökulmastansa. Tarkastelussa tulee kiinnittää huomiota esimerkiksi siihen, miltä tila näyttää ja tuntuu vauvan perspektiivistä. Aineistosta kävi ilmi, että esimerkiksi leikkipuisto voisi olla vauvan ja taaperon näkökulmasta hyvä tapaamispaikka, jos se turvallisuuden kannalta on mahdollista.

Jos vauva tulee toimistolle tai tapaamispaikka on uusi, tarkista miltä tila näyttää ja tuntuu vauvan perspektiivistä: onko lattia kylmä, häikäiseekö valot maassa selällään pötköttelevää vauvaa, onko pehmeitä alusia, onko vaaran paikkoja, yms.

4.3 Lastensuojeluprosessiin liittyvät käytännöt

Aineistosta löytyi käytäntöjä lastensuojeluprosessiin, kuten aikuisten väliseen yhteistyöhön ja siirtymiin liittyen. Aineistosta ilmeni, että yhteistyöntekeminen aikuisten kesken on hyvä käytäntö. Aineiston perusteella olisi hyvä sanoittaa sitä, että kaikki aikuiset ovat samalla puolella ja haluavat sitä, mikä on lapsen edun mukaista. Perusteena yhteistyölle oli, että se auttaa ja tukee lasta. Työntekijä hyötty aineiston mukaan siitä, että kokoaa tietoa kaikilta lapsen elämässä olevilta aikuisilta. Hyväksi käytännöksi nousi myös oman yksikön tai tiimin vauvaosaamisen hyödyntäminen.

Yhteinen porkkana työskentelyyn: nostetaan vauva keskiöön ja muistutetaan, että kaikilla on sama agenda: kaikki haluavat vauvan voivan hyvin.

Aineiston perusteella siirtymätilanteissa tärkeää on suunnitelmallisuus ja lapsentahtisuus. Jos lapsi on esimerkiksi muuttamassa pitkäaikaiseen sijaisperheeseen tai palaamassa takaisin syntymävanhempansa luo, tulee lapselle viestittää tulevaa suuntaa ja priorisoida nämä tapaamiset. Muuttoaika tulisi aineiston perusteella rauhoittaa muilta tapaamisilta.

Jos paluu kotiin, on yhtä lailla tärkeää tehdä suunnitelmallinen ja vauvan/taaperon tahtinen paluu. Vauva/taapero ei samalla lailla muista mahdollista aiempaa asumistaan vanhempien luona kuin aikuiset.

Tutut asiat tuovat aineiston perusteella lapselle turvaa siirtymätilanteissa. Turvaa tuo esimerkiksi tuttujen makujen ja tutun elämänrytmin jatkuminen. Myös jonkinlainen turvaobjektin, kuten unilelun mukana kuljettaminen tuo turvaa lapselle uudessa paikassa.

Ensimmäisillä vierailuilla olisi aineiston perusteella hyvä olla mukana tuttu, sillä hetkellä hoivaa antava hoitaja.

Vauvan tahti ja tottumukset siirtyvät lype-perheestä uuteen paikkaan: sama rytmi, samat ruuat jatkuvat uudessa perheessä.

Myös pysyvyyden luominen nousi esiin hyvänä käytäntönä. Tämä tarkoittaa aineiston perusteella sitä, ettei lapsi saisi joutua vaihtamaan asuinpaikkaa useita kertoja. Lisäksi prosessin edistäminen niin, etteivät päätökset veny on aineiston perusteella lapsen edun mukaista. Kuitenkaan hätiköityjä päätöksiä ei tulisi tehdä.

Vauva ei saisi joutua vaihtamaan asuinpaikkaa monta kertaa. Työntekijän on tarkkaan mietittävä, miten valmistella ratkaisuja, jotka rakentavat yhtenäisempää polkua. Toisaalta ei saa tehdä hätiköityjä päätöksiäkään. Ei helppoa, mutta tärkeää pitää mielessä koko ajan.

4.4 Lapsen kehityksellisten tarpeiden huomiointi

Aineiston perusteella lapsen kehityksellisten tarpeiden huomiointi on hyvä käytäntö. Aineistosta kävi ilmi, että olisi tärkeää muistaa kolmen ensimmäisen ikävuoden aikana tapahtuneiden asioiden merkitys lapsen kehitykselle. Aineiston perusteella vauvan ja taaperon perhehoidossa tulisi huomioida se, että ensimmäisten elinvuosien vuorovaikutussuhteissa muodostuu koko suhde maailmaan, itseen ja toisiin. Myös varhaisen vuorovaikutuksen huomioiminen aivojen kehityksen näkökulmasta nousi esiin.

Hyvä käytäntö on muistaa, että 3 ensimmäistä vuotta ovat ihmiselämän ”ihmeellisiä vuosia”, joiden aikana tapahtuneet asiat jäävät vaikuttamaan pitkälle aikuisuuteen asti.

Yhtenä kehityksellisenä tarpeena nousi esiin kiintymyssuhteen muodostaminen. Aineiston perusteella kiintymyssuhteen mahdollistaminen hoivaavaan aikuiseen on hyvä käytäntö vauvan ja taaperon perhehoidossa. Aineistosta ilmeni, että pienen lapsen perustarve on kiintyä hoivaavaan aikuiseen ja saada pysyvältä hoivaajalta vastavuoroista vuorovaikutusta ja hellää huolenpitoa. Hyvänä käytäntönä nousi esiin sen selvittäminen, millaisia tunnetason suhteita lapsella on. Aineiston perusteella lapsi kiintyy ensisijaisesti häntä arjessa hoivaavaan aikuiseen ja tämä tulisi huomioida ja mahdollistaa.

Lapsen tarve on päästä vastavuoroiseen kiintymyssuhteeseen sen kanssa, joka hänestä pitää huolta. Sitä ei kannata ottaa uhkana (tai pelätä mitä läheiset sanovat asiaan), vaan ajatella että se on lapselle ja hänen kehitykselleen hyväksi.

4.5 Lapsen tutustuminen yksilönä

Lapsen tutustuminen yksilönä nousi aineistosta hyvänä käytäntönä. Aineiston perusteella lapsen tapaaminen ja häneen tutustuminen yksilönä auttaa työntekijöitä tekemään, joskus vaikeitakin, päätöksiä lapsen tilanteesta. Lapsen havainnointi nousi esiin hyvänä käytäntönä tutustumisessa. Havainnoinnin avulla lapsen vointi, tarpeet, toiveet, vuorovaikutus ja reagoinnin syyt tulevat esiin. Havainnoinnin avulla lapsen tarpeet on helpompi laittaa päätöksenteon keskiöön. Aineiston perusteella havainnoinnissa voisi kiinnittää huomiota muun muassa siihen, miten lapsi viestii ja vastataanko hänen viesteihinsä, saako lapsi hoivaa ja huolenpitoa sekä hellyyttä ja siihen onko lapsi aktiivinen vai passiivinen.

Vauvan havainnointi ja tunteminen auttaa tunnistamaan vauvan reagoinnin syyt.

Hyvänä käytäntönä nousi esiin yksilöllisten tarpeiden huomiointi. Tämä tarkoittaa aineiston perusteella esimerkiksi lapsen arjen ja elämäntilanteen säännöllistä arviointia, jotta juuri sen hetken tarpeet tulisivat huomioiduksi arjen suunnittelussa. Lisäksi mahdollisten päihdevaurioiden ja keskosuuden huomiointi nousi esiin yksilöllisten tarpeiden näkökulmasta. Tapaamissuunnitelman säännöllinen päivittäminen lapsen tarpeiden mukaan mainittiin myös hyväksi käytännöksi. Aineistoista nousi esiin näkemys siitä, että lapsen näkökulma tulee huomioida kaikessa toiminnassa ja että arkea tulisi joustavasti muuttaa lapsen tarpeiden huomioiden.

Aina ei tarvitse mennä tietyn kaavan mukaan, vaan arkea voi joustavasti muuttaa lapsen tarpeista käsin.

Ennakkotietojen hankkiminen ja tiedonkulun varmistaminen nousi esiin hyvänä käytäntönä. Ennakkotiedot ovat tärkeitä aineiston perusteella siksi, että niiden avulla varmistetaan lapsen saavan alusta asti oikeanlaista hoitoa sekä varmistetaan, ettei tehdä lapsen kannalta haitallisia päätöksiä.

Tarpeellisen tiedon kulun varmistaminen: saahan perhehoitaja vauvaa hakiessaan/vastaanottaessaan riittävät tiedot vauvan terveydestä, painosta, mahdollisista komplikaatioista, vieroituksesta? Niin osaa hoitaa heti oikealla tavalla. Esim. sairastuneen vauvan lääkkeen annostuksessa tärkeää!

4.6 Hellyyden ja hoivan antaminen lapselle

Hellyyden ja hoivan antaminen lapselle muotoutui yhdeksi teemaksi aineiston perusteella. Hyväksi käytännöksi nousi hellyyden ja hoivan tarpeen huomioiminen. Aineiston perusteella sijaishuollossakin asuva lapsi tarvitsee hellyyttä ja hoivaa. Perhehoidossakin saa puhua välittämisestä, rakkaudesta, hellyydestä ja huolenpidosta, sillä niitä lapsi kaipaa. Aineistosta ilmeni, että on tärkeää välittää lapselle tunnetason kokemus siitä, että hänestä on välitetty ja pidetty huolta varhaisina vuosinaan.

Sijaishuollossakin on oikeus tulla rakastetuksi ja rakastaa. Se tukee lapsen kasvua ja minäkuva. Aikuisten täytyy kestää se, jos lapsella useita tärkeitä vanhempia. Se on lapsen oikeus.

Hellyys nousi esiin myös lempeytenä lapsen kirjaamisessa. Hyvä käytäntö on aineiston perusteella kirjoittaa vauvan ihanista puolista aina kun on käynyt tapaamassa vauvaa. Aineistosta ilmeni ajatus siitä, että jokainen lapsi ansaitsee jonkun, kuka sanoo ja kirjaa ylös hänestä tärkeitä ja kauniita sanoja.

Kirjoita vauvasta, ja hänen ihanista puolistaan ainakin yksi lause, kun olet käynyt vauvaa tapaamassa.

4.7 Läheissuhteissa ja niihin liittyvissä tunteissa tukeminen

Hyviä käytäntöjä löytyi läheissuhteissa ja niihin liittyvissä tunteissa tukemiseen. Läheisistä puhuminen lapselle nousi esiin yhtenä hyvänä käytäntönä läheissuhteissa tukemiseen. Aineiston perusteella kaikista perheistä on tärkeää puhua lapselle alusta asti. Läheisiä voi tehdä tutummaksi myös valokuvien avulla.

Taaperolle voi puhua ja kertoa tarinoita hänen läheisistään.

Läheissuhteisiin liittyvänä käytäntönä nousi esiin lapsen ikävälle tilan antaminen. Aineiston perusteella lapsen mahdolliselle ikävän tunteelle vanhempiaan kohtaan tulee antaa tilaa ja se tulee huomioida hyväksyvästi. Ikävää voi yrittää helpottaa esimerkiksi ääniviestien ja puheluiden avulla.

Mahdollinen taaperon ikävä omia vanhempia kohtaan: tilan tuonti tunteille, puhe vanhemmista, ääniviestit, puhelut.

5 Toiminnallisen osuuden suunnittelu ja toteutus

Opinnäytetyön toiminnallisena osuutena toteutimme Hyvien käytäntöjen ideapankin 0-2-vuotiaiden perhehoitoon sähköisen posterin muodossa. Posterin suunnittelussa ja toteutuksessa on huomioitu tilaajan toiveet ja kohderyhmän tarpeet. Tässä luvussa esittelemme tarkemmin posterin suunnittelua ja toteutusta sekä arvioimme opinnäytetyön toiminnallista osuutta.

5.1 Sähköisen posterin suunnittelu

Kehittämiprosessia voidaan kuvata erilaisten mallien avulla. Tässä opinnäytetyössä hyödynsimme lineaarista mallia. Toikon ja Rantasen (2009, s. 64–66) mukaan lineaarisessa mallissa kehittäminen etenee lineaarisesti tavoitteen määrittelystä projektin suunnitteluun ja toteutukseen, ja päättyy projektin päättämiseen ja arviointiin. Hyvästä suunnittelusta huolimatta toteutusvaiheessa projekti aina elää ja voikin olla tarpeen muuttaa suunnitelmaa tai ainakin täydentää sitä.

Opinnäytetyöprosessi käynnistyi yhteydenotolla Pesäpuu ry:n työntekijöihin. Tiedustelimme olisiko heillä jotain aihetta, josta voisimme tehdä opinnäytetyön. Pesäpuu ry:n Pikku-Tiikerit-hankkeen työntekijät kertoivat hankkeessa havaitusta tarpeesta koota ideapankki hyvistä käytännöistä 0–2-vuotiaiden perhehoitoon. Tartuimme heti tähän projektiin, sillä se oli mielestämme kiinnostava ja tärkeä. Lisäksi koimme aiheeseen tutustumisen tukevan ammatillista kasvuamme.

Projektin alussa tapasimme tilaajia eli Pikku-Tiikerit-hankkeen työntekijöitä ja keskustelimme tarkemmin heidän tarpeistaan ja toiveistaan opinnäytetyölle. Heidän toiveenaan oli, että tuottaisimme määritelläksemme tavoitteet opinnäytetyölle. Heidän toiveenaan oli, että tuottaisimme Pikku-Tiikerit hankkeelle jonkinlaisen visuaalisen tuotoksen (esim. posterin), johon on koottu

hyviä käytäntöjä vauva- ja taaperolähtöiseen perhehoitoon. Jotta aineiston kerääminen ei muodostuisi haasteeksi, tilaaja toivoi meidän hyödyntävän hankkeessa jo kerättyä aineistoa. Tilaajan toiveena oli, että tuotos valmistuisi vuoden 2024 loppuun mennessä. Tämän tavoitteen pohjalta suunnittelimme aikataulun opinnäytetyöllemme.

Koska vauvojen perhehoito oli aiheena meille hieman vieras, tilaaja halusi mahdollistaa osallistumisemme hankkeen kehittämispäivään. Kehittämispäivässä kuulumme Pikku-Tiikerit-hankkeen yhteistyökumppaneina toimivien lastensuojelun ammattilaisten ja perhehoitajien näkökulmaa 0–2-vuotiaiden kanssa työskentelystä ja siitä nousevista kehittämistarpeista sekä onnistumisista. Kuulumme myös vauvaikäisenä sijoitettujen, nyt jo itsenäistyneiden, nuorten aikuisten kokemuksista ja ajatuksista varhaisvuosistaan. Kehittämispäivään osallistuminen oli tärkeää, sillä ymmärryksemme aiheesta vahvistui.

Suunnittelimme työmme tilaajan toiveiden ja oman ennakkoymmärryksemme pohjalta. Hyödynsimme aineiston analysoinnin tuloksia visuaalisen tuotoksen pohjana. Tuotoksen suunnittelussa ja toteutuksessa huomioitiin myös se, että sitä voidaan myöhemmin mahdollisesti hyödyntää Pikku-Tiikerit-hankkeessa kehitteillä olevassa oppaassa. Tuotoksen visuaalinen ilme suunniteltiin sillä tavalla, että se on yhdenmukainen hankkeen muiden materiaalien kanssa. Tuotoksen toteutusvaiheessa olimme tiiviisti yhteistyössä tilaajan kanssa, jotta valmis tuotos vastaisi mahdollisimman hyvin heidän tarpeisiinsa.

5.2 Sähköisen posterin toteutus

Päätimme tehdä tuotoksen sähköisessä muodossa, jotta se olisi mahdollisimman helposti ja maksutta kohderyhmän saatavilla eikä tuotoksen tekemisestä ei syntyisi kuluja. Ennen kuin aloitimme varsinaisen tuotoksen teon, esittelimme pelkistetyillä esimerkki tuotoksilla tilaajalle kaksi erilaista posterii-idea, joita he saivat kommentoida ja valita minkä tyyppisen tuotoksen tulisimme tekemään. Tämän keskustelun pohjalta päädyimme siihen, että teemme tuotokseksi sähköisen kahden posterin yhdistelmän, sillä se palvelisi parhaiten toivottua käyttötarkoitusta. Posterit tehtiin internetissä ilmaiseksi saatavilla olevalla Canva-ohjelmalla. Canva on graafisen suunnittelun työkalu, jolla voidaan luoda erilaista materiaalia esimerkiksi mainontaan, sosiaaliseen mediaan, yritystoimintaan tai opiskeluissa käytettäväksi (Canva, 2024). Canvalla voidaan tehdä tuotteita sekä painatukseen että digitaaliseen käyttöön (Canva, 2024).

Posterilla pyritään saavuttamaan lastensuojelun ammattilaiset ja perhehoitajat, sekä kasvattamaan heidän tietoaan arjen hyvistä käytännöistä ja tilaajamme hankkeesta. Näistä syistä posteriin valittiin vain ne käytännöt, joita he voisivat toteuttaa arjessaan lähes heti luettuaan niistä postereista. Jätimme siten pois esimerkiksi käytäntöjä, jotka vaativat toteutuakseen laajamittaisia muutoksia organisaation tai sosiaalialan tasolla. Hyviä käytäntöjä löysimme todella paljon, joten ne kaikki eivät mitenkään tarkoituksenmukaisesti olisi mahtuneet posteriin.

Postereiden kooksi valikoitui A4, sillä se on yleinen sekä sähköisen, että painatetun materiaalin kokona. Posterit on tarkoitus yhdistää kokonaisuudeksi joko kahtena vierekkäisenä posterina huoneen, esimerkiksi työpaikan seinälle, tai painattaa yhdeksi aukeamaksi hankkeen tulevaan oppaaseen. A4 koko mahdollistaa myös sujuvan ja kuvataarkkuudeltaan eheän kotitulostuksen. Lisäksi teimme postereista muutamia eri versioita, jotka olivat mitoitukseltaan optimoituja yleisimpien sosiaalisen median alustoilla julkaistaviksi. Tämä mahdollistaa postereiden hyödyntämisen myös sähköisessä viestinnässä.

Posterien tavoitteena oli selkeys, ymmärrettävyys ja visuaalisuus. Posteriin ei ole hyvä tulla liikaa tekstiä, jotta että se säilyy helposti luettavana. Luettavuuden vahvistamiseksi otsikoinnista tehtiin napakka ja erottuva ja muuta tekstiä suurempi. Erilaisilla fonttivalinnoilla parannettiin tekstiosuuksien ja otsikoinnin erottuvuutta (Liite 3) Selkeyden takia myös käytäntöjen ja yläteemojen kirjoitusasua tiivistettiin ja pelkistettiin. Hyvin pitkiä käytäntöehdotuksia lyhennettiin niin paljon kuin oli mahdollista ilman alkuperäisen sisällön ja sen viestin muuttumista. Joitakin sisällöltään hyvin samankaltaisia käytäntöjä yhdistettiin. Pelkistetyt käytännöt kirjattiin omaan tiedostoonsa, josta osa näistä käytännöistä valittiin postereihin. Emme voineet laittaa kaikkia käytäntöjä postereihin, sillä se olisi tehnyt postereista luettavuuden, iskevyyden ja esteettisyyden kannalta huonolaatuisempia. Jotta postereiden lukijalla olisi mahdollista tutustua kaikkiin löydettyihin käytäntöihin ja hankkeeseen laajemmin, loimme postereihin QR-koodin, jonka kautta lukija pääsee esimerkiksi puhelimen kameran avulla nopeasti ja helposti tilaajamme hankkeen internetsivuille (Liite 3). Sovimme tilaajan kanssa, että koostamamme hyvät käytännöt tulevat internetsivuille kokonaisuudessaan. Teimme myös nettisivuille tulevan listauksen (Liite 4) valmiiksi tilaajalle, jotta tilaaja voisi halutessaan nopeasti lisätä listauksen nettisivuille. Listan visuaalinen ilme toteutettiin yhteneväiseksi posterien kanssa.

Tilaajamme hankkeeseen on suunnitteilla opas ja muuta materiaalia, jolla hankkeen tavoitteita ja näkyvyyttä tullaan edistämään. Materiaaleja varten on hankittu tiikeriaiheista

kuvitusta ja määritetty värimaailma. Jotta posterimme voidaan nopeasti ja helposti tunnistaa osaksi näitä materiaaleja, käytimme posterissa hankkeen värimaailmaa ja kuvitusta. Värikoodien avulla saimme tismalleen samat värit kuin hankkeen muissa materiaaleissa. Värimaailma on pastellisävyinen ja raikas. Muotokielessä on käytetty paljon pyöreitä ja pehmeitä muotoja, joilla on haluttu luoda lempeä vaikutus (Liite 3). Yleisen visuaalisen ilmeen ja esimerkiksi kuvituskuvien sommitelut päätimme itse, samoin posteriin tulevat käytännöt. Pyysimme kuitenkin tilaajalta vielä palautetta ja lopullisen hyväksynnän tuotokselle ja muokkasimme sitä palautteen pohjalta.

5.3 Toiminnallisen osuuden arviointi

Olimme koko opinnäytetyön teon ajan tiiviissä yhteistyössä tilaajan kanssa ja pohdimme yhdessä tuotokseen liittyviä ratkaisuja. Pyysimme palautetta eri versioista, jotta varmistuimme tuotoksen palvelevan tilaajan tarpeita ja olevan heidän hankkeeseensa sopiva. Pohdimme myös yhdessä posteriin liittyviä ratkaisuja.

Valmiista posterista pyysimme myös palautetta. Tilaajan mukaan tuotos on monipuolisesti heidän hyödynnettävissään. Visuaaliselta ilmeeltään posterin on tilaajan mukaan hankkeeseen sopiva, miellyttävä, informatiivinen ja selkeä. Lisäksi heidän mukaansa olimme onnistuneet valitsemaan posteriin sopivan määrän käytäntöjä. Olemme itsekin tyytyväisiä opinnäytetyön tuotoksena syntyneeseen posteriin. Pidämme tärkeänä, että posterista tuli sellainen, jota tilaaja voi oikeasti hyödyntää hankkeessaan monipuolisesti.

6 Johtopäätökset

Aineistomme perusteella lastensuojelun ammattilaiset ja perhehoitajat kertovat hyvien käytäntöjen 0–2-vuotiaiden perhehoidossa liittyvän lapsen elämäntarinan taltioimiseen, vauva- ja taaperolähtöisyyteen palaverissa ja tapaamisissa, lastensuojeluprosessiin, lapsen kehityksellisten tarpeiden huomiointiin, lapseen tutustumiseen yksilönä, hellyyden ja hoivan antamiseen lapselle sekä läheissuhteissa ja niihin liittyvissä tunteissa tukemiseen. Näiden teemojen alle mahtuu useita hyviä käytäntöjä.

Tulosten perusteella voidaan todeta, että elämäntarinan taltioimista pidetään merkityksellisenä 0–2-vuotiaiden perhehoidossa. Elämäntarinan taltioiminen oli aineistosta yleisimmin esiin noussut teema. Elämäntarinan taltioimiseen hyvinä käytäntöinä nousi esiin muun muassa kirjaaminen lapsen elämäntarinan näkökulmasta, sukupuun tekeminen huomioiden lapsen tilanteen erityisyys, läheistapaamisten taltioiminen sekä lapsen

kasvaessa hänen kanssaan elämäntarinan muistelu ja siihen liittyvien asioiden leikkiminen yhdessä. Elämäntarinan taltioimisen tärkeys nousi esiin myös ”lasten ja perheiden yksilöllisiin tarpeisiin vastaava laadukas perhehoito” -mallissa. Heinon ja Sälesin (2017, ss. 61–62) mukaan elämäntarinan työstäminen on hyvä käytäntö lapsen kiintymyssuhteiden ja tunne-elämän tukemisessa. Elämäntarinan taltioiminen nousi Ortju ym. (2024, s. 78) kartoituksessa tärkeäksi kehittämiskohteeksi. Kartoituksen perusteella iso osa työntekijöistä ja perhehoitajista kerää perustietoja lapsen elämäntarinasta talteen. Yli puolet vastaajista kirjasi myös yksilöllisiä muistoja lapsesta. Lapsen sukuun ja syntymävanhempiin liittyviä tietoja kirjattiin vähiten ja osa vastaajista ei taltioinut mitään lapsen elämäntarinaa varten. Kartoituksessa sijaishuoltopaikan muutokset nousivat esiin haasteena elämäntarinan taltioimisessa. Vastaajat kokivat, ettei heillä ollut varmuutta mitä kerätyille tiedoille tapahtuu muutoissa.

Tutkimuksen tuloksena löydettiin hyviä käytäntöjä myös vauva- ja taaperolähtöisyyteen tapaamisissa ja palaverissa. Näitä olivat muun muassa lapsen tarpeiden huomiointi, riittävän ajan varaaminen tapaamisiin ja tapaamispaikan tarkastelu lapsen näkökulmasta. Ortju ym. (2024, s. 68) kartoituksen perusteella useat työntekijät kokevat huomioivansa tapaamisten suunnittelussa monia asioita. Parhaimmillaan tapaamisten määrässä työntekijä huomioi niiden kuormittavuuden, tapaamispaikoissa välimatkat ja sinne kulkemisen ja ajankohdassa lapsen luontaisen vuorokausirytmien. Lisäksi hyväksi käytännöksi nousi se, että lapselle tuttu perhehoitaja on mukana palaverissa ja lapsen annetaan asettua tilanteeseen rauhassa tutun hoitajan sylissä käsin. Ortju ym. (2024, s. 68) kartoituksessa nousi esiin, että iso osa työntekijöistä ajattelee tapaamisten suunnittelussa olevan hyvä huomioida lapsen kiintymykselliset tarpeet. He myös ajattelevat, että tapaamisissa on hyvä olla mukana lapselle tuttu ja turvallinen aikuinen. Tutun hoitajan merkitys pienelle lapselle, etenkin uusissa tilanteissa, näkyy myös alan kirjallisuudessa. Goldingin (2014, ss. 38–39) mukaan lapselle muodostuu primäärinen kiintymyssuhde yhteen hänen hoitajistaan, joka sijoitettujen lapsien kohdalla voi olla esimerkiksi hänelle tutuin perhehoitaja. Lapsi kohdistaa tätä hoitajaa kohtaan kiintymyskäyttäytymistä, jota on esimerkiksi läheisyyden etsiminen. Läheisyyden hakeminen vahvistuu, kun lapsi kokee tilanteessa epävarmuutta ja uhkaavuutta, ja puolestaan vähenee tilanteissa, joissa lapsi kokee itsensä turvatuksi. Kun lapsi kokee olonsa turvalliseksi tutun hoitajan kanssa, uskaltaa hän tutustua uusiin asioihin helpommin (Silven, 2010, s. 28). Työntekijän rooliin liittyvä hyvä käytäntö on tutkimuksen perusteella ottaa rohkeasti vaikeatkin asiat puheeksi. Heinon ja Sälesin (2017) perhehoitomallin mukaan tapaamistiheyttä tulee arvioida suhteessa lapsen hyvinvointiin ja yhteydenpidon tulee perustua lapsen tarpeisiin. Mallissa

hyvänä käytäntönä on esitetty sosiaalityöntekijän keskeinen rooli tapaamisten tiheyden, laadun ja turvallisuuden arvioinnissa.

Lastensuojeluprosessiin liittyviä hyviä käytäntöjä ovat tulosten perusteella pysyvyys, yhteistyö, suunnitelmalliset ja lapsentahtiset siirtymät, sekä tutut asiat turvana siirtymissä. Myös Kallandin (2011, s. 212) mukaan pysyvyys edistää sijoituksen onnistumista. Pysyvyys ja yhteistyö olivat myös Ortju ym. (2024, s. 89) kartoituksen mukaan kehittämistarpeita 0–2-vuotiaiden sijaishuollossa. Siirtymätilanteisiin liittyvänä hyvänä käytäntönä on aiemmin havaittu perhehoitajan mahdollisuus saattaa lapsi turvallisesti ja vaiheittain pois perhehoidosta sekä perhehoitajan tuki lapselle ja vanhemmille kotiutumistilanteessa (Heino & Säles, 2017, ss. 81–82). Ortju ym. (2024, s. 68) kartoituksessa selvisi, että työntekijät kokivat perhehoitajalla olevan suuri rooli lapsen tukemisessa siirtymätilanteissa. Tärkeänä pidettiin lapsen mahdollisuutta vieraila tulevassa asuinpaikassa ja tulevan hoivaajan mahdollisuutta vieraila lapsen luona.

Tutkimuksessammekin esiin noussut muuton toteuttaminen suunnitelmallisesti pienin askelin koettiin myös kartoituksen perusteella tärkeäksi. Lisäksi kartoituksessa nousi esiin, että yhteistyö ja tiedonvaihto koetaan tärkeiksi siirtymätilanteissa. Tuloksena saamamme tuttujen asioiden merkitys turvana siirtymissä näkyi myös kartoituksessa, sillä sen perusteella lapsen turvallisuuden kokemusta siirtymätilanteissa haluttiin tukea hyödyntämällä tuttuja tuoksujia, esineitä ja tavaroita siirryttäessä uuteen asuinpaikkaan.

Tuloksena löydettiin myös lapsen kehityksellisten tarpeiden huomiointiin liittyviä käytäntöjä, kuten kiintymyssuhteen huomiointi ja sen muodostamisen tukeminen, sekä varhaisen vuorovaikutuksen huomioiminen. Kuten tiedetään, perhehoidossa asiakkaina olevien lasten kiintymyssuhteen kehitys on saattanut vaarantua perhehoidon asiakkuuteen johtaneiden syiden takia (Golding, 2014, s. 38). Kiintymyssuhteen vahvistaminen on tärkeää perhehoidossa, sillä hyvän kiintymyssuhteen omaavat luottavat toisiin ihmisiin ja elämään muita enemmän, ja selviytyvät haasteista ja kehitysvaiheistaan helpommin (Saarinen ym., 2023, luku 2). Riittävän hyvä varhainen vuorovaikutus muodostaa pohjan suotuisalle kehitykselle ja kokemukset varhaisesta vuorovaikutuksesta muun muassa ohjaavat aivojen toiminnallista kehitystä (Mäntymaa & Puura, 2011, s. 18). Kiintymyssuhteen vahvistaminen havaittiin kehittämistarpeeksi myös Ortju ym. (2024, s. 89) kartoituksessa. Tulosten perusteella lastensuojelun ammattilaiset ja perhehoitajat pitävät hyvänä käytäntönä sen huomioimista, että lapsen ensimmäiset elinvuodet ovat ainutlaatuisia ja erityisen merkityksellisiä lapsen kehitykselle. Esimerkiksi Murrayn (2014, s. 7) mukaan vauvaikä jättää jälkensä ihmisen kehitykseen ja voi vaikuttaa ihmisiin hyvin pitkäkestoisesti.

Lapseen tutustuminen yksilönä nousi esiin teemana hyvissä käytännöissä. Lapsen havainnoinnin tärkeys korostui tutustumisen ja lapsen yksilöllisten tarpeiden huomioimisen mahdollistajana. Nyman (2015) huomasi pro gradussaan kirjausten perusteella vauvojen havainnoinnin olevan vaihtelevaa. Hänen tutkimuksensa perusteella vauvojen kirjauksissa vanhempien rooli, tulkinat vauvasta ja näkökulma korostuvat vauvan äänen jäädessä taka-alalle. Saman havainnon kirjausten keskittymisestä aikuisiin ja lasten näkymättömyydestä kirjauksissa tekivät myös Kritz ym. (2020). Ortju ym. (2024, s. 58) kartoitukseen vastanneet työntekijät, jotka pitivät lapsen tapaamista hyödyllisenä päätöksen teon kannalta, kertoivat saavansa lasta havainnoimalla tietoa lapsen hyvinvoinnista, yksilöllisyydestä ja kiintymyksellisistä tarpeista. Kartoituksen mukaan perhehoitajat havainnoivat arjessaan paljon lapsen hyvinvointia. Hekin kokivat, että havainnoimalla lasta on mahdollista saada oleellista ja tärkeää tietoa lapsesta. Havainnoinnin lisäksi hyvä käytäntö tutustumisen apuna on tulosten perusteella hankkia lapsesta tarpeellisia ennakkotietoja ja varmistaa tiedonkulku. Ortju ym. (2024, s. 56) kartoituksessa perhehoitajat kertovat kaipaavansa ennakkotietoja ensisijaisesti lapsen arkeen vaikuttavista asioista, kuten ruokavaliosta, terveysasioista, kehitystasoon ja kiintymyskokemuksiin liittyvistä seikoista sekä lapselle tärkeistä asioista. Heidän mukaansa näiden tietojen saaminen ei kuitenkaan aina ollut mahdollista.

Tuloksista voidaan päätellä, että hellyyden ja hoivan antaminen lapselle on teema, johon liittyy myös hyviä käytäntöjä. Ortju ym. (2024, s. 56) kartoituksessa nousi esiin, että työntekijät arvioivat lapsen hyvinvointia ja sijaispaikan sopivuutta muun muassa lapsen saaman hellyyden ja hoivan perusteella. Hellyys ja hoivat ovat tärkeä osa myös varhaista vuorovaikutusta. Tiedetään, että hoitajan läheisyys ja hellyys auttavat vauvaa sopeutumaan kohdun ulkopuoliseen ympäristöön vähentämällä vauvan kokemaa stressiä (Silven, 2010, s. 25). Myöhemminkin kosketus rauhoittaa pientä lasta ja edistää hänen fyysistä kehitystään (Saarinen, 2023, luku 2). Lapsen hoivaan kuuluu sylissä pitäminen, ja hänen hoitajansa jatkuva fyysinen läsnäolo (Silven, 2010, ss. 19–20).

Hyviä käytäntöjä löydettiin myös läheissuhteissa ja niihin liittyvissä tunteissa tukemiseen. Näitä olivat muun muassa läheisistä puhuminen lapselle, valokuvien käyttäminen läheisten tutuksi tekemiseksi ja lapsen ikävän tunteelle läheisiään kohtaan tilan antaminen. Aiemmin on havaittu hyväksi käytännöksi läheissuhteisiin liittyen lapsen ympärillä olevien läheisten verkon vahvistaminen sekä läheisten tukeminen ja kannustaminen lapsen elämässä pysymiseen (Heino & Säles, 2017, ss. 69–70). Ortju ym. (2024, s. 68) kartoituksen perusteella työntekijät pitivät tapaamisia merkittävimpana keinona ylläpitää ja rakentaa lapsen suhteita vanhempiin ja muihin läheisiin. Perhehoitajien käytössä olevia keinoja

yhteydenpidossa ja läheissuhteiden tukemisessa olivat viestien lähettäminen ja kuvien ja videoiden näyttäminen. Myös läheisistä puhumista pidettiin kartoituksenkin perusteella hyvänä keinona.

7 Pohdinta

Opinnäytetyön tavoitteena oli tehdä näkyväksi käytäntöjä, joilla voitaisiin tukea vauvojen ja taaperoiden huomioimista perhehoidossa sekä tarjota konkreettisia käytännön ohjeita alle kaksivuotiaiden lastensuojelun perhehoitoon. Tavoitteena oli myös ideapankin avulla tehdä helpommaksi perhehoitajille ja lastensuojelun ammattilaisille hyvien käytäntöjen käyttöön ottaminen ja sitä kautta lopulta niiden leviäminen ja juurtuminen yleisiksi käytännöiksi. Tutkimuksen tuloksena löytyi paljon hyviä ja helposti arjessa käyttöön otettavia vauva- ja taaperolähtöisiä käytäntöjä. Meidän ja työn tilaajan toiveena on, että nämä käytännöt vakiintuisivat ja lopulta niiden pohjalta voitaisiin tehdä virallisia ohjeistuksia perhehoitoon. Näiden käytäntöjen näkyväksi tekemisessä opinnäytetyön tuotoksena toteutettu sähköinen posterit on yhtenä keinona. Posterit on tarkoitus myös hyödyntää Pikku-Tiikerit-hankkeessa valmisteilla olevassa oppaassa. Tämä on hyvä keino levittää posterit koottuja hyviä käytäntöjä. Käytäntöjen kentälle leviämiseen ja juurtumiseen apuna ovat myös opinnäytetyön tilaajan yhteistyökumppanit.

Johtopäätösten perusteella moni esiin noussut hyvä käytäntö on havaittu myös aiemmin ainakin Ortju ym. (2024) Pikku-Tiikerit-hankkeelle tekemässä kartoituksessa ja Heino & Säles (2017) laadukkaan perhehoidon mallinnuksessa. Myös teoretieto varhaislapsuuden kehityksestä ja varhaisesta vuorovaikutuksesta tukee monia löytämiämme hyviä käytäntöjä. Koska aineisto oli verrattain pieni, eivät varmasti kaikki perhehoidossa olevat hyvät käytännöt näkyneet siinä. Siksi on tärkeää, että tuotoksena koostettu ideapankki on helposti täydennettävissä ja päivitettävissä uusien hyvien käytäntöjen tullessa tietoisuuteen. Tämän mahdollistaa se, että lista hyvistä käytännöistä on kokonaisuudessaan tilaajan nettisivuilla.

Aallon ja Puusan (2020, luku 11) mukaan laadullista tutkimusta arvioidessa tulee pohtia, ovatko tulokset siirrettäviä eli voisivatko tulokset olla mahdollisia jossakin toisessa tutkimusympäristössä ja voitaisiinko siellä aihetta tutkia uudelleen. Koska tutkimusaineisto perustuu työn tilaajan yhteistyökumppaneiden näkemyksiin ja kokemuksiin, ei tuloksia voida yleistää koskemaan kaikkia lastensuojelun ammattilaisia ja perhehoitajia. Aalto ja Puusa (2020, luku 11) esittävät kvalitatiivisen tutkimuksen luotettavuuden arvioinnin

perustuvan sen kykyyn tuottaa yleistettäviä tuloksia ja siksi yleistettävyyttä tuleekin tarkastella kriittisesti. Tutkimustulostemme yleistettävyyttä lisää kuitenkin se, että monet tutkimuksemme tuloksena saaduista hyvistä käytännöistä ovat löydettävissä myös esimerkiksi Ortju ym. (2024) kartoituksesta ja Heino & Säles (2017) laadukkaan perhehoidon mallinnuksesta.

Tuloksia kuvatessa nostettiin sitaatteja aineistosta, sillä Aallon ja Puusan (2020, luku 11) mukaan niiden avulla lukija voi seurata päättelyketjun etenemistä, mikä lisää tutkimuksen luotettavuutta. Tutkimuksen luotettavuutta lisää heidän mukaansa myös, että sen tekijöinä on useita henkilöitä. Tällöin tutkijat voivat jakaa kokemuksiaan ja reflektoida näkemyksiään työnsä tuloksista sekä yhdessä että erikseen. Tällä tavalla tutkimuksen laatu voi olla parempi. (Aalto & Puusa, 2020, luku 11) Tutkimuksen luotettavuutta arvioidessa tulee Aallon ja Puusan (2020, luku 11) mukaan pohtia valittujen metodien soveltuvuutta. Tutkimusmenetelmät valittiin siten, että ne soveltuisivat tutkimuksen tavoitteisiin ja kohdeilmion tutkimiseen. Valinnat perustellaan luvussa kolme tutkimuksen läpinäkyvyyden lisäämiseksi.

Opinnäytetyöprosessi vahvisti ammatillista osaamistamme ja valmisti meitä sosiaalialalla työskentelyyn. Lisäksi opinnäytetyön myötä vahvistimme projektityöskentelyssä tarvittavia taitoja. Työn aikataulu oli melko tiukka, joten projektin aikatauluttaminen ja suunnitelmallisuus työskentelyssä oli tärkeää. Opinnäytetyön kirjoitusprosessi syvensi osaamistamme tieteellisen tekstin kirjoittamisesta ja tutkimusmenetelmistä sekä tietolähteiden hankinnasta ja hyödyntämisestä. Opinnäytetyön toiminnallisen osuuden myötä opimme lisää yhteistyöstä työelämän kanssa. Tilaajan toiveilla ja tavoitteilla oli tärkeä rooli opinnäytetyön toteuttamisessa, ja tavoitteet tuli yhdistää omiimme. Yhteistyö tilaajan kanssa sujuikin hyvin. He suhtautuivat koko opinnäytetyöhön kiinnostuneesti, kannustavasti ja avuliaasti. Saimme heiltä kaiken tarvittavan avun ja tiedon projektin onnistumiseksi. Lisäksi heidän osaamisensa ja vinkkinsä auttoivat opinnäytetyön raportin koostamisessa.

Opinnäytetyön tuotoksena toimivan sähköisen posterin teosta opimme paljon. Meillä ei ole aiempaa osaamista graafisesta suunnittelusta tai muusta vastaavasta työstä, mitä olisimme tässä projektissa voineet hyödyntää. Tuotoksesta tehtiin useita versioita. Keskustelimme tuotoksesta usein, ja käytimme sekä toisiltamme että tilaajalta saatua palautetta tuotoksen muokkaamiseksi. Pohdimme paljon sitä, millainen olisi visuaalisesti hyvä, selkeä ja informatiivinen poster, jota voisi todellisuudessa hyödyntää sekä sähköisesti että osana fyysistä opasta. Koska tuotos on tehty sähköisessä muodossa, tietotekniikkaan liittyvien haasteiden selvittäminen ja Canva-ohjelman käyttö harjaantui huomattavasti.

Opinnäytetyön myötä yhteistyötaitomme kasvoivat. Opinnäytetyö oli parityö, ja koimme sen rikkautena. Yhteistyö oli toimivaa. Yhdessä tekeminen vahvisti voimavarojamme, ja saimme toisistamme vertaistukea prosessin herättämiin tunteisiin. Onnistuimme mielestämme jakamaan vastuita ja tekemistä tasaisesti suhteessa molempien resursseihin. Pyrimme jakamaan työmäärää elämäntilanteemme ja vahvuutemme huomioiden. Kumpikin oppi uutta sekä pääsi hyödyntämään omaa aiempaa osaamistaan. Keskustelimme opinnäytetyön teemoista opinnäytetyöprosessin aikana paljon ja se syvensi opinnäytetyöhön liittyvien aiheiden aitoa ymmärrystä ja sisäistämistä. Vaikeuksia oli hyödyllisen ja juuri meidän opinnäytetyötämme tukevan ohjemateriaalin löytämisessä. Aikataulun tiukkuus oli myös osin rajoittava tekijä. Mikäli aikaa työhön olisi ollut enemmän, se olisi varmasti hioutunut entisestään.

Opinnäytetyön myötä tutustuimme laajasti tutkimukseen ja kirjallisuuteen sijaishuoltoon, perhehoitoon sekä varhaislapsuuden kehitykseen liittyen. Tietämyksemme aiheesta kasvoi huomattavasti ja sen myötä huomasimme, ettei aiheeseen ole keskitytty tarpeeksi. Tässäkin opinnäytetyössä esitellään aiempia tutkimuksia, jotka perustuvat lastensuojelun kirjauksiin ja siihen, kuinka pienten lasten osallisuus niissä toteutuu. On tarpeen, että tutkimusta olisi enemmän myös muilla tavoin toteutettuna. Erityisesti sijaishuoltoon liittyvälle vauva- ja taaperotutkimukselle on tarvetta.

Myös sitä, millaisia käytäntöjä perhehoidossa on, tulisi tutkia enemmän. Tässäkin tutkimuksessa löydetyt käytännöt ovat peräisin lastensuojelun ammattilaisten ja perhehoitajien kokemuksista ja heidän ajatuksistaan hyvistä käytännöistä. Koska yleisiä ohjeistuksia tai tutkimusta käytännöistä ei juurikaan ole, käytännöt useimmiten perustuvat perhehoitajien ja lastensuojelun ammattilaisten omakohtaiseen näkemykseen siitä, millaiset käytännöt ovat toimivia. Työntekijät ja perhehoitajat ovat työkokemukseltaan, koulutukseltaan tai henkilökohtaisilta näkemyksiltään erilaisia ja siksi käytännötkin voivat vaihdella hyvin paljon. Vaikka nämä käytännöt voitaisiinkin nähdä sosiaalialalla laajasti hyväksytyjen teorioiden, kuten kiintymyssuhdeteorian kautta perustelluiksi, ei käytännöistä ole olemassa selkeää virallista ohjeistusta tai tutkimusta, johon ammattilaiset voisivat nojata. Käytössä olevia käytäntöjä ja niiden vaikutusta lapsiin tulee tulevaisuudessa tutkia laajemminkin ja luoda näiden tietojen pohjalta ohjeistusta tai lainsäädäntöä, joka yhtenäistää ja ohjaa lastensuojelun ammattilaisten ja perhehoitajien työtä käytännössä. Myös koulutukselle vauva- ja taaperolähtöisestä perhehoidosta on varmasti tarvetta ja kysyntää.

Lähteet

- Aalto, I. & Puusa, A. (2020). Mitä laadullisen tutkimuksen arvioinnissa tulisi ottaa huomioon? Teoksessa Puusa, A. & Juuti, P. (toim.) *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät* (luku 11). Gaudeamus.
- Araneva, M. (2018). *Lastensuojelun perhehoito*. (1. p.). Alma Insights. (Alkuperäinen teos julkaistu 2018)
- Arene. (2020). *Ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden eettiset suositukset*. Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene. <https://arene.fi/julkaisut/raportit/opinnaytetoiden-eettiset-suositukset/>
- Broadhurst, K., Alrouh, B., Mason, C., Ward, H., Holmes, L., Ryan, M., & Bowyer, S. (2018). *Born into Care: newborn babies subject to care proceedings in England*. The Nuffield Family Justice Observatory: Nuffield Foundation, London. <https://www.nuffieldfjo.org.uk/resource/born-into-care-newborns-in-care-proceedings-in-england-final-report-october-2018>
- Canva. (2024). *Mitä aiot suunnitella tänään?* <https://www.canva.com>
- Flykt, M., Punamäki, R-L., & Pösö, T. (2020). Vauvojen huostaanotto kehityksellisenä ja tutkimusperustaisena kysymyksenä. *Yhteiskuntapolitiikka*, 85, ss. 293–300 <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2020061042657>
- Golding, K. (2014). *Hoitava kiintymys- terapeutinen vanhemmuus* (E. Lätti, känt.). PT-Kustannus.
- Heino, T. & Säles, E. (2017). *Lasten ja perheiden yksilöllisiin tarpeisiin vastaava perhehoito. Kohti perhehoidon laadun vahvistamista*. Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-857-9>
- Juhila, K., (2021a). Koodaaminen. Teoksessa Vuori, J. (toim.) *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/analyysitavan-valinta-ja-yleiset-analyysitavat/koodaaminen/>
- Juhila, K., (2021b). Teemoittelu. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/analyysitavan-valinta-ja-yleiset-analyysitavat/teemoittelu/>
- Kalland, M. (2004). Vauvan ja lapsen kehityksellisten tarpeiden huomioiminen lastensuojelussa. Teoksessa Puonti, A., Saarnio, T. & Hujala, A. (toim.) *Lastensuojelu tänään* (ss. 119–140). Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Kalland, M. (2011). Varhaislapsuuden tunnesuhteet ja sijoitettu lapsi. Teoksessa Sinkkonen, J. & Kalland, M. (toim.) *Varhaislapsuuden tunnesuhteet ja niiden suojeleminen* (ss. 207–216). WSOYpro Oy.
- Kohonen, I., Kuula-Luumi, A. & Spoof, S.-K. (toim.). (2019). *Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa* (2.

uud. p.). Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 3/2019.

https://tenk.fi/sites/tenk.fi/files/Ihmistieteiden_eettisen_ennakkoarvioinnin_ohje_2019.pdf

Kostamo, P., Airaksinen, T. & Vilka H. (2022). *Kirjoita itsesi asiantuntijaksi. Opas toiminnalliseen opinnäytetyöhön*. Art House.

Kritz, K., Krutzinna, J., Pösö, T., & Skivenes, M. (2022) The Invisible Child A Comparative Study of Newborn Removal Judgments from a Child Equality Perspective (cep). *The international journal of children's rights*, 30, 644-674. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:tuni-202211288683>

Lastensuojelulaki 417/2007. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>

Lastensuojelun keskusliitto. (2018). *YK:n sijaishuollon ohjeet*. Lastensuojelun keskusliitto. https://www.lskl.fi/wp-content/uploads/sijaishuollon_ohjeet_final.pdf

MLL. (2021). *Lapsen ja vanhemman varhainen vuorovaikutus*. Mannerheimin lastensuojeluliitto. Haettu 14.11.2024 osoitteesta <https://www.mll.fi/vanhemmille/tietoa-lapsiperheen-elamasta/vanhemmuus-ja-kasvatus/lapsen-ja-vanhemman-varhainen-vuorovaikutus/>

Mäntymaa, M. & Puura K. (2011). Varhainen vuorovaikutus ja aivojen kehitys. Teoksessa Sinkkonen, J. & Kalland, M. (toim). *Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen* (ss. 17–27). WSOYpro Oy.

Nyman, S. (2015). *Vauva lastensuojelun asiakkaana* [pro gradu- tutkielma, Helsingin yliopisto]. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:hulib-201703273059>

Ortju, L., Saaristo, S., & Suoramaa, S. (2024). *Sijaishuollon pienimmät. Kartoitus 0–2-vuotiaiden lasten osallisuuden esteistä ja mahdollisuuksista lastensuojelun sijaishuollossa*. <https://pesapuu.fi/wp-content/uploads/2024/11/pikku-tiikerit-raportti-20241121-sivuittain-highres.pdf>

Pesäpuu ry (n.d.-a). *Vauvat ja taaperot 0–2-vuotiaat – Pikku-Tiikerit*. <https://pesapuu.fi/toiminta/lapset-ja-nuoret-kehittajina/vauvat-ja-taaperot/>

Pesäpuu ry (n.d.-b). *Yhdistys*. <https://pesapuu.fi/pesapuu/yleista-pesapuusta/>

Perhehoitolaki 263/2015. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2015/20150263>

Pihko, H. (2014). Lapsuus mielikuvissamme. *Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim*, 130(24), 2437–2441. <https://www.duodecimlehti.fi/duo11984>

Puusa, A., (2020). Näkökulmia laadullisen aineiston analysointiin. Teoksessa Puusa, A. & Juuti, P. (toim.) *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät* (luku 9). Gaudeamus.

Saarinen, A., Lyytinen, P., Ahonen, T. & Lyytinen H. (2023). Varhaislapsuus. Teoksessa Pulkkinen, L., Ahonen, T. & Ruoppila, I. *Ihmisen psykologinen kehitys* (luku 2). PS-kustannus.

Silven, M. (2010). *Varhaiset ihmissuhteet- polku lapsen suotuisaan kehitykseen*. Minerva.

Sinkkonen, J. (26.11.2021). Vanhemmat, lapset ja kasvatuskulttuuri. *Pulassa lapsen kanssa*. Duodecim terveyskirjasto. <https://www.terveyskirjasto.fi/pla00002>

Sotenavigaattori. (n.d.). *Kestävä toiminta*. Haettu 9.12.2024 <https://sotenvigaattori.fi/kestava-kehitys/>

- THL. (2023). *Perhehoito*. Haettu 3.10.2024 osoitteesta <https://thl.fi/julkaisut/kasikirjat/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/sijaishuollon-muodot/perhehoito>
- Toikko, T. & Rantanen, T. (2009). *Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Näkökulmia kehittämissprosessiin, osallistamiseen ja tiedontuotantoon*. Tampereen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print.
- Valtonen, A. & Viitanen, M. (2020). Ryhmäkeskustelut laadullisena tutkimusmetodina. Teoksessa Puusa, A., Juuti, P., & Aaltio, I. (toim.) *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät* (luku 7). Gaudeamus.

Liite 1. Opinnäytetyön aineistonhallintasuunnitelma

OPINNÄYTETYÖN AINEISTONHALLINTASUUNNITELMA

1 Tutkimusaineiston tallennus ja säilytys

Tallennamme aineiston Wihiin luottamuksellisiin tiedostoihin ja käsittelemme sitä siellä. Aineistoa pääsevät käsittelemään opinnäytetyöntekijät Mira Kivi ja Minna Rajala ja opinnäytetyön ohjaaja. Aineisto ei sisällä arkaluontoista tai luottamuksellista tietoa. Opinnäytetyön tilaaja on kerännyt aineiston ja antanut luvan sen käyttöön opinnäytetyössä.

2 Henkilötietojen ja arkaluonteisten tietojen käsittely

Käyttämässämme aineistossa ei ole henkilötietoja, tai arkaluontoista tietoa. Mahdolliset tunnistetiedot eivät tule näkyviin opinnäytetyössä.

3 Opinnäytetyöaineiston omistajuus

Opinnäytetyössä käyttämämme aineisto on opinnäytetyön tilaajan omistuksessa. Olemme tehneet tilaajan kanssa opinnäytetyön tutkimusaineiston oikeuksien siirtosopimuksen, jossa sovimme aineiston käyttämisestä opinnäytetyössämme. Opinnäytetyön lopputuloksena syntyvät tuotokset siirtyvät tilaajan omistukseen. Mikäli he käyttävät tuotosta muissa konteksteissa, opinnäytetyön tekijät tulee mainita nimeltä tekijöinä, ellei toisenlaisesta menettelystä sovita tilaajan ja tekijöiden kesken.

4 Opinnäytetyöaineiston jatkokäyttö työn valmistumisen jälkeen

Opinnäytetyössämme käytettävä aineisto saadaan opinnäytetyön tilaajalta ja se jää tilaajan käyttöön opinnäytetyön valmistuttua. Opinnäytetyön tekijöiden oikeus käyttää aineistoa päättyy työn valmistumiseen ja vastuu aineiston jatkokäytöstä jää tilaajalle. Opinnäytetyön tekijä säilyttää aineiston tietoturvallisesti vuoden ajan opinnäytetyön hyväksymispäivästä, jotta opinnäytetyön tulokset voidaan tarvittaessa varmistaa ja hävittää tämän jälkeen aineiston tietoturvallisesti.

Liite 2. Esimerkki aineiston teemoittelusta

Taulukko 1. Esimerkki aineiston teemoittelusta

Yläteema	Alateema	Aineistoesimerkki
Vauva- ja taaperolähtöisyyden huomiointi palaverissa ja tapaamisissa (n=26)	Ajan varaaminen ja kiireen välttäminen lapsen tapaamisissa (n=3)	<p>Varaa vauvan tapaamiselle lisää aikaa. Aina menee oma aikansa: tunnelman rauhoittumiseen ja vauvan havainnointiin.</p> <p>Kun työntekijä menee tapaamaan lasta, hän "virittää itsensä" tapaamismoodiin. Älä juokse kiireellä, vaan pysähdy hetkeksi.</p>
	Lapsen perustarpeiden huomiointi palaverissa ja tapaamisissa (n=4)	<p>Jos vauva väsy, voidaan tapaaminen sillä kertaa lopettaa.</p> <p>Jos lapsella on vaippa vaihdettavana, nälkä, tai itkuinen olo, ne tarpeet ylittävät aina aikuisten tarpeet, vaikka neuvotteluissa tai tapaamisissa, oli ne sitten läheistapaamisissa tai työntekijän ja perheen välisiä.</p>
	Lapselle annetaan rauha asettua tapaamistilaan tutun aikuisen sylissä (n=3)	<p>--työntekijä ohjaa, ettei lapsi siirry suoraan sylistä syliin, vaan vauva/taapero saa ensin asettua tapaamistilaan tutun aikuisen turvassa.</p> <p>Työntekijä ei heti nappaa vauvaa syliin vaan katselee kauempaa ja antaa vauvan tottua hänen läsnäoloonsa tutun aikuisen sylistä.</p>
	Vaikeiden asioiden puheeksiottaminen (n=7)	<p>Työntekijä, joka seisoo rohkeasti vauvan puolella ja ottaa puheeksi vaikeita asioita vauvan tarpeiden esille tuomiseksi, tekee vauvalähtöistä työtä.</p> <p>Huolenaiheiden puheeksi ottaminen. Lähdetään vauvan tarpeet edellä.</p>

	<p>Perhehoitaja on läsnä palaverissa ja tapaamisissa (n=4)</p>	<p>Ensin vauva tekee perhehoitajan kanssa vierailuja vanhempien luona.</p> <p>Kotona on voinut olla kaltoinkohtelua tai väkivaltaa, jolloin tapaamisella vauvan/taaperon reaktiot voivat olla vahvoja – perhehoitajan läsnäolo rauhoittaa ja tuo turvaa, auttaa lasta säätelemään triggeröityneitä tunteita.</p>
	<p>Tapaamispaikan valinta ja sen tarkastelu vauva- ja taaperolähtöisesti (n=5)</p>	<p>Jos turvallisuuden näkökulmasta on mahdollista, tapaaminen voi välillä olla leikkipuistossa tai ulkoilun yhteydessä.</p> <p>Jos vauva tulee toimistolle tai tapaamispaikka on uusi, tarkista miltä tila näyttää ja tuntuu vauvan perspektiivistä: onko lattia kylmä, häikäiseekö valot maassa selällään pötkötelevää vauvaa, onko pehmeitä alusia, onko vaaran paikkoja, yms.</p>
<p>Lapseen tutustuminen yksilönä (n=15)</p>	<p>Lapseen tutustuminen ja havainnointi (n=10)</p>	<p>Vauvan havainnointi ja tunteminen auttaa tunnistamaan vauvan reagoinnin syyt.</p> <p>Vauvan tapaaminen ja häneen tutustuminen tukee työntekijän työtä, auttaa näkemään vauvan yksilönä ja omana itsenään. Ymmärtää syvemmin, kenen elämästä tekee päätöksiä.</p> <p>Vauvan tunteminen auttaa työntekijää vaikeiden päätösten äärellä.</p>
	<p>Yksilöllisten tarpeiden huomiointi (n=6)</p>	<p>Tarkistetaan tapaamissuunnitelmaa säännöllisesti ja muokataan vauvan tarpeiden mukaan.</p> <p>Mahdollisten päihdevaurioiden ja keskosuuden huomioiminen:</p>

		tällöin vauva tarvitsee enemmän rauhaa rauhoittua siihen paikkaan, jossa asuu, ja vähemmän liikkumista paikasta toiseen.
	Ennakkotietojen saannin varmistaminen (n=2)	Tarpeellisen tiedonkulun varmistaminen: saahan perhehoitaja vauvaa hakiessaan/vastaanottaessaan riittävät tiedot vauvan terveydestä, painosta, mahdollisista komplikaatioista, vieroituksesta? Niin osaa hoitaa heti oikealla tavalla. Esim. sairastuneen vauvan lääkkeen annostuksessa tärkeää!

Liite 3. Opinnäytetyön tuotoksena syntynyt sähköinen poster

PALAVERTI JA TAPAAMISET

Suunnittele
tapaamiset/
palaverit lapsen
päivärytmien
ja rutiinien
pohjalta.

Huolehdi ettei
lasta odotuteta.

Varaa lapsen
tapaamiseen
reilusti aikaa.

Jakakaa
työntekijöiden roolit
ja vastuut
tapaamisilla jo
etukäteen.

Priorisoi aina
lapsen tarpeet

Jos lapsi väsy,
voidaan tapaaminen
lopettaa.

Tutun työntekijän
läsnäolo
tai häneltä tuoksuvat
tavarat
auttavat lasta
läheistapaamisissa.

Tarkista
tapaamispaikan
sopivuus ja
viihtyisyys lapsen
näkökulmasta.

Lapsi tarvitsee
hyvään
kehitykseensä tukea
ja turvaa. Aikuisia,
jotka huolehtivat
hänenstä ja seisovat
yhdessä hänen
puolellaan.

HYVÄT KÄYTÄNNÖT VAUVOJEN JA TAAPEROIDEN PERHEHOIDOSSA

YHTEISTYÖ

Kaikilla on yhteisenä
tavoitteena lapsen etu. Tämä
on hyvä myös sanoittaa.

Jaettu tieto lapsen
liittyvien ammattilaisten
kesken on tärkeää lapsen
tilanteen kartoittamiseksi.

TUTUSTUMINEN

Positiivinen, iloinen ja leikkisä
vuorovaikutus lapseen
edistää lapsen turvallisuuden
tunnetta kanssasi.

Tapaa lapsi ja
havainnoi häntä.
Näin tutustut
häneen yksilönä ja
ymmärrät hänen
reaktioitaan.

Tutustu lapseen
maltillisesti hänen
tahdissaan.

SIIRTYMÄT

Pitkäaikaisen muuton tapahtuessa ei tehdä muita muutoksia, ja rauhoitetaan muuttoaika muilta menoilta ja asioilta.

Aina siirtyessä uuteen paikkaan tutut rutiinit seuraavat lapsen mukana.

Mikäli lapsella on jokin suosikki lelu, esine tms., se kulkee lapsen mukana kaikkialle.

Valmistaudutaan tulevaan: Jos lapsi siirtyy sijaiskotiin, priorisoidaan nämä tapaamiset, jos takaisin vanhemmilleen priorisoidaan nämä tapaamiset.

Tämänhetkisen lapsen hoitajan/perheen kanssa voidaan vieraila uudessa perheessä/hoitajan luona jo ennen siirtymää, jotta lapsen on helpompi tottua uuteen paikkaan.

Myös sijoitetulla lapsella on oikeus kiintyä läheisiinsä ja hoitajiinsa. Tulla rakastetuksi, ja kokea hellyyttä ja hoivaa.

Ensimmäisten vuosien vuorovaikutussuhteet luovat pohjan lapsen tulevaisuuden minäkuvalle, ihmissuhteille ja hyvinvoinnille.

LÄHEISET

Hyödynnä ääniviestit ja puhelut tapaamisten välillä.

Puhu lapselle kaikista hänen perheistään, niin syntymäkuin sijaisperheestä.

ELÄMÄNTARINA

Siirtymiä, läheistapaamisia ja lapsen elämän tapahtumia ja arkea on hyvä taltioida esim. kuvin. Näin lapselle jää muistoja, ja tietoa hänen aiemmista vaiheistaan, sekä hänen elämäänsä liittyneistä aikuisista.

Kirjauksissa tulisi kuvata myös lapsen hoivaa ja mieltymyksiä. Vastauksia siihen, millainen lapsi oli pienenä.

**Näe kaikki käytännöt
ja lue lisää hankkeesta**

Hyvät käytännöt 0-2 vuotiaiden perhehoitoon

PALAVERTIT JA TAPAAMISET

- Huolehdi, ettei lasta odotuteta.
- Vältä kiirettä ja virittäydä tapaamisen tunnelmaan.
- Varaa vauvan tapaamiseen reilusti aikaa.
- Priorisoi aina lapsen tarpeet.
- Jos lapsi väsyä, voidaan tapaaminen lopettaa.
- Huomioi tapaamisten/palaverien suunnittelussa lapsen päivärytmi ja rutiinit.
- Huomioi lapsen yksilölliset tarpeet tapaamisten suunnittelussa.
- Muokkaa tapaamissuunnitelmaa tarvittaessa lapsen tarpeiden mukaisesti.
- Anna lapselle rauha asettua tilaan hänelle tutuimman hoitajan sylin turvassa.
- Tutun hoitajan läsnäolo tai häneltä tuoksuvat tavarat tuovat lapselle turvaa tapaamisissa.
- Tarkista tapaamispaikan sopivuus ja viihtyisyys lapsen näkökulmasta.
- Jos mahdollista, lasta voidaan tavata myös leikkipuistossa tai muussa lapselle mieleisessä paikassa.
- Mieti voisivatko läheiset mahdollisesti tulla lapsen luo, eikä toisinpäin.

PUHEEKSIOTTO

- Pidä lapsen tarpeet mielessä ja ota tarvittaessa rohkeasti vaikeat asiat puheeksi.
- Vaikka aihe olisi vaikea, rehellinen ja avoin puhe on kuitenkin tehokkainta.
- Puolusta lapsen etua vaikeissakin tilanteissa.
- Vaikeiden asioiden puheeksiottamisen avuksi sekä vauva- ja taaperolähtöisyyden tukemiseksi voidaan kirjata esimerkkilauseita asiakassuunnitelmapohjaan.

TUTUSTUMINEN

- Tapaa lapsi ja havainnoi häntä, näin tutustut häneen yksilönä ja ymmärrät hänen reaktioitaan.
- Lapsen havainnointi on hyvin tärkeää hänen ymmärtämisekseen.
- Mitä paremmin lapsen tunnet, sitä parempia päätöksiä häntä koskien teet.
- Positiivinen, iloinen ja leikkisä vuorovaikutus lapseen edistää lapsen turvallisuuden tunnetta kanssasi.
- Luo yhteys lapseen maltillisesti, hänen tahdissaan.
- Huomioi lapsen viestintä ja ilmaisukeinot. Pieni lapsi ei vielä puhu, mutta viestii omalla tavallaan.
- Havainnoi lasta sekä sijaisperheen luota että läheisten seurassa. Näin saat kattavimman kuvan lapsen tilanteesta ja tarpeista.

KIINTYMYSSUHTEEN TUKEMINEN

- Pysyvyys edistää kiintymyssuhteen luomista, vältetään pompottelua.
- Lapsella on oikeus ja tarve kiintyä, on siis lapsen edun mukaista kiintyä hänen hoitajiinsa.
- Pidä mielessä, että lapsi kiintyy ensisijaisesti häntä arjessa hoivaavan aikuiseen. Tämän aikuisen kautta hän tankkaa turvallisuuden tunnettaan.
- Selvitä, millaisia tunnetason suhteita lapsella on ja kuka on lapsen ensisijainen hoivaaja. Mahdollista ja anna tilaa tämän suhteen rakentamiselle.
- Huomioi, että ensimmäisten vuosien vuorovaikutussuhteet luovat pohjan lapsen tulevaisuuden minäkuvalle, ihmissuhteille ja hyvinvoinnille.

PYSYVYYS

- Nopea päätöksenteko ja lastensuojelu prosessin edistäminen on lapsen edun mukaista. Hätköiminen ei kuitenkaan ole hyväksi.
- Lapsella ei saisi olla suurta vaihtelua asuinpaikassa. Mieti, miten valmistelisit yhtenäisempää polkua rakentavia ratkaisuja.

KEHITYSVAIHEEN HUOMIOINTI

- Pidä mielessä, että lapsen kolme ensimmäistä vuotta ovat ensisijaisen tärkeitä hänen kehitykselleen, ja vaikuttavat myös hänen loppuelämäänsä.
- Muista, että myös sijaishuollossa olevalla lapsella on oikeus ainutkertaiseen ja hyvään varhaislapsuuteen.
- Huomioi, että lapsi ei kykene tukemaan muita, vaan häntä tulee tukea.
- Pidä mielessä, että lapsen kehityksessä kuukausikin on pitkä aika.
- Kiinnitä erityistä huomiota ennakoitavuuteen, rauhallisuuteen ja turvallisuuteen, sillä nämä ovat lapsen kehitykselle tärkeitä.
- Pienen lapsen tarpeet on huomioitava akuutisti.

YHTEISTYÖ

- Perhehoitaja ja työntekijä hyötyvät toimivasta yhteistyöstä.
- Perhehoitaja on tärkeä lapsen arjen asiantuntija, ja hänen tietonsa on arvokasta myös muille lapsen kanssa työskenteleville.
- Jaettu tieto lapsen kanssa työskentelevien ammattilaisten kesken on tärkeää lapsen tilanteen kartoittamiseksi.
- Muistetaan ja sanoitetaan, että kaikilla on yhteisenä tavoitteena lapsen etu.
- Hyödynnä koko tiimin osaamista. Kaikkea ei tarvitse osata yksin.

LÄHEISSUHTEET

- Puhu ja kerro lapselle hänen läheisistään.
- Puhu lapselle kaikista hänen perheistään, niin syntymä- kuin sijaisperheestä.
- Valokuvat läheisistä tekevät heidät tutuiksi lapselle.
- Annetaan lapsen tunteille ja reaktioille tilaa läheistapaamisen jälkeen, eikä pelästyä esim. ikävän tunnetta.
- Hyödynnä ääniviestit ja puhelut tapaamisten välillä.

SIIRTYMÄT

- Siirtymä takaisin kotiin tulee tehdä lapsen tahtisesti ja suunnitelmallisesti. Huomioi se, ettei lapsi välttämättä muista siellä asumistaan.
- Valmistaudutaan tulevaan ja viestitään sitä vauvalle: Jos lapsi siirtyy sijaisperheeseen, priorisoidaan nämä tapaamiset, jos takaisin vanhemmilleen priorisoidaan nämä tapaamiset.
- Siirtymän tapahtuessa ei tehdä muita muutoksia ja rauhoitetaan muuttoaika muilta menoilta ja asioilta.
- Perhehoitaja voi ottaa vauvan tulevia vaatteita, vilttejä tms kotiinsa, jotta lapselle tutut tuoksut siirtyvät hänen mukanaan.
- Aina siirtyessä uuteen paikkaan tutut rutiinit seuraavat vauvan mukana mahdollisuuksien mukaan.
- Huomioidaan kaikki aistit siirtymissä. Tuttu musiikki ja äänet, tutut ruoat, tutut hajut tms.
- Mikäli mahdollista, lapsen aiemmasta asuinpaikasta voi kysyä lapsen rutiineista ja elämästä siellä.
- Lapselle tutun hoitajan kanssa voidaan vieraila tulevassa asuinpaikassa jo ennen siirtymää, jotta lapsen on helpompi tottua uuteen paikkaan.
- Lapselle voi hankkia esimerkiksi unilelun, joka kulkee lapsen mukana kaikkialle. Näin lapsella on aina jokin tuttu ja turvaa luova asia mukana.

HELLYYS JA HOIVA

- Muista, että lapsi tarvitsee hellyyttä ja hoivaa.
- Myös muut hoivaajat kuin syntymävanhemmat saavat tuntea ja osoittaa hellyyttä, välittämistä ja kiintymystä lapseen. Lapsi tarvitsee näitä asioita kaikissa tärkeissä ihmissuhteissaan.
- Kirjauksiin on hyvä kirjoittaa lapsesta lempeydellä. Kirjoita jokaisen tapaamisen jälkeen ylös jotakin kaunista ja positiivista lapsesta.

ELÄMÄNTARINATYÖSKENTELEY

- Siirtymiä, läheistapaamisia ja lapsen elämän tapahtumia ja arkea on hyvä taltioida esim. kuvin. Näin lapselle jää muistoja ja tietoa hänen aiemmista vaiheistaan ja hänen elämäänsä liittyneistä aikuisista.
- Kuvaa kirjauksissa lapsen hoivaa ja mieltymyksiä. Kirjaa ylös vastauksia siihen millainen lapsi oli pienenä.
- Muistetaan sukupuoliöskentelyssä, että sijoitetulla lapsella on sekä syntymäperheen että sijaisperheen sukuhaara.
- Lype-perhe ajasta on hyvä kertoa pitkäaikaiselle perheelle, jotta lapsi saa kuulla menneisyydestään.
- Valitse yksi tarina lapsen historiasta, jonka tiedät, ja jota muistat kannatella lapsen muistissa.
- Lyhytaikaiset perhehoitajat voivat esim. kirjoittaa lapselle kirjeen tai antaa mukaan valokuvia lapsen ajasta hänen kanssaan lapsen siirtyessä pitkäaikaiseen perheeseen.
- Elämäntarinan asioita voi leikkiä lapsen kanssa esimerkiksi legoukoilla tai pikkueläimillä, jos lapsi haluaa.